

Avrupa'da Eğitim ve Öğretim Sistemlerinin Yapısı

Türkiye

Basım 2009/10

European Commission

AVRUPA EĞİTİM VE YETİŞTİRME SİSTEMLERİNİN YAPISI

TÜRKİYE

2009/10

Hazırlayanlar

Eurydice Türkiye Birimi

Destek verenler

Yuksel KAVAK, C. Ergin EKİNCİ,
Yusuf BADAVAN, Hüseyin ERGEN,
Mehmet GÜNDOĐDU, Feyyat GÖKÇE

Avrupa'daki eğitim sistemleriyle ilgili daha ayrıntılı bilgi için EURYBASE veritabanına (<http://www.eurydice.org>), the Cedefop veritabanına (http://www.cedefop.europa.eu/etv/Information_resources/NationalVet/Thematic/) ve European Training Foundation WEB sitesine (<http://www.etf.europa.eu/>) başvurunuz.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ: GENEL SİYASAL YAPI	5
1. EĞİTİM VE YETİŞTİRME: ÖRGÜTLENME, FİNANSMAN VE KALİTE GÜVENCESİ	8
1.1 EĞİTİM VE YETİŞTİRME SİSTEMİNİN ÖRGÜTLENMESİ.....	8
1.2 SORUMLULUKLARIN DAĞILIMI.....	8
1.3 FİNANSMAN.....	10
1.4 KALİTE GÜVENCESİ.....	11
2. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM	13
2.1 KAYIT – KABUL KOŞULLARI.....	13
2.2 OKUL ZAMANININ DÜZENLENMESİ VE GRUPLARIN OLUŞTURULMASI.....	14
2.3 EĞİTİM PROGRAMI.....	14
2.4 DEĞERLENDİRME.....	15
2.5 ÖĞRETMENLER.....	16
3. İLKÖĞRETİM	17
3.1 KAYIT KABUL KOŞULLARI.....	17
3.2 OKUL ZAMANININ DÜZENLENMESİ VE SINIFLARIN OLUŞTURULMASI.....	18
3.3 EĞİTİM PROGRAMLARI.....	18
3.4 DEĞERLENDİRME, SINIF GEÇME VE BELGELENDİRME.....	19
3.5 REHBERLİK VE DANIŞMA.....	20
3.6 ÖĞRETMENLER.....	21
4. ORTAÖĞRETİM	22
4.1. GENEL ORTAÖĞRETİM.....	23
4.1.1 KAYIT-KABUL KOŞULLARI.....	23
4.1.2 OKUL ZAMANININ DÜZENLENMESİ VE SINIFLARIN OLUŞTURULMASI.....	23
4.1.3 EĞİTİM PROGRAMLARI.....	24
4.1.4 DEĞERLENDİRME, SINIF GEÇME VE BELGELENDİRME.....	25
4.1.5 REHBERLİK VE DANIŞMA.....	26
4.1.6 ÖĞRETMENLER VE EĞİTMENLER.....	26
4.2. MESLEKİ ORTAÖĞRETİM.....	27
4.2.1 KAYIT-KABUL KOŞULLARI.....	27
4.2.2 OKUL ZAMANININ DÜZENLENMESİ VE SINIFLARIN OLUŞTURULMASI.....	27
4.2.3 EĞİTİM PROGRAMLARI.....	27
4.2.4 DEĞERLENDİRME, SINIF GEÇME VE BELGELENDİRME.....	27
4.2.5 REHBERLİK VE DANIŞMA.....	28
4.2.6 ÖĞRETMENLER VE EĞİTMENLER.....	28
5. ORTAÖĞRETİM SONRASI YÜKSEKÖĞRETİM DÜZEYİNDE EĞİTİM	29
6. YÜKSEKÖĞRETİM	30
6.1 GİRİŞ KOŞULLARI.....	30
6.2 ÖĞRENCİLERİN KATKILARI VE ÖĞRENCİLERE SAĞLANAN FİNANSAL DESTEKLER.....	32
6.3 AKADEMİK YILIN DÜZENLENMESİ.....	33
6.4 DEĞERLENDİRME, SINIF GEÇME VE BELGELENDİRME.....	33
6.5 REHBERLİK VE DANIŞMA.....	34
6.6 ÖĞRETİM ELEMANLARI.....	35

7. SÜREKLİ EĞİTİM VE YETİŞTİRME	36
7.1 SİYASAL VE YASAL ÇERÇEVE	36
7.2 ÖRGÜT VE YÖNETİM/İLGİLİ KURULUŞLAR	38
7.3 FINANSMAN	38
7.4 PROGRAMLAR VE EĞİTİM SAĞLAYICILAR	39
7.5 KALİTE GÜVENCESİ	41
7.6 REHBERLİK VE DANIŞMA.....	41
7.7 ÖĞRETMENLER VE EĞİTMENLER	41
KAYNAKÇA VE İLGİLİ WEB SİTELERİ	42

GİRİŞ: GENEL SİYASAL YAPI

Türkiye mevcut Anayasasında (1982) insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olarak tanımlanmaktadır (Madde 1- 2).

Türk kamu yönetimi “kuvvetler ayrımı” ilkesine göre örgütlenmiştir. Bu bağlamda, yasama yetkisi; Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne, yürütme görevi Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu’na, yargı yetkisi de bağımsız mahkemelere verilmiştir.

Yasama görevini yürüten TBMM’nin yapı, işleyiş ve görevleri Anayasa ile belirlenmiştir (Anayasa, Madde 75-100). TBMM genel oyla seçilen 550 milletvekilinden oluşur ve seçimler beş yılda bir yapılır. Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır. TBMM hem yasama görevini yerine getirir hem de hükümetin siyasal açıdan denetimini yapar.

Yürütme yetkisi ve görevi, Anayasa (1982) ile düzenlenmiştir. Buna göre, yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasa ve kanunlara uygun olarak kullanılır (Anayasa, Madde 8).

Yargı yetkisi, Türk milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır. Yönetimin işlem ve eylemleri yargı denetimine tabidir. Yürütme organı mahkeme kararlarına uymak durumundadır ve hiç bir organ, yargı yerlerine karışamaz, yargıya tavsiye ve telkinlerde bulunamaz (Anayasa Maddeler: 9, 125, 138). Türk yargı sistemi içinde yüksek mahkeme olarak; Anayasa Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay gibi üst mahkemeler bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin yönetim yapısı: merkezden yönetim ve yerinden yönetim ilkeleri çerçevesinde genel yönetim kuruluşları (merkez ve taşra örgütü) ve yerinden yönetim kuruluşları olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır.

Merkezi düzeydeki genel yönetim kuruluşları Cumhurbaşkanlığı ve çeşitli bakanlıklar ve bağlı kuruluşlardan oluşur. Cumhurbaşkanı Devletin başıdır ve Türkiye Cumhuriyeti’ni ve ulusun birliğini temsil eder. Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu yürütme organının iki parçasını oluşturur, ancak Cumhurbaşkanının siyasal olarak sorumluluğu bulunmamaktadır.

İkili yürütmenin öteki kanadı Bakanlar Kurulu’dur. Bakanlar Kurulu; başbakan ve bakanlardan oluşur. (“Hükümet” de denir). Yasama organına karşı siyasal sorumluluğu olan Bakanlar Kurulu, yürütmenin gerçek gücüdür. Başbakan, Cumhurbaşkanınca, TBMM üyeleri arasından atanır. Başbakan, bakanlar kurulunun başkanı olarak; bakanlıklar arası işbirliğini sağlamak ve hükümetin genel politikasının yürütülmesini gözetmekten sorumludur. Ayrıca, bakanların görevlerinin, Anayasa ve kanunlara uygun olarak yerine getirilmesini izlemek ve düzeltici önlemleri almakla yükümlüdür (Madde112).

Merkezi yönetimin üstlendiği hizmetler, bakanlıklar aracılığı ile yerine getirilmektedir. Her bakanlık, belirli bir kamu hizmetini yerine getirmekle görevlidir. Her bakanlığın; merkez örgütü, taşra örgütü ve yurt dışı örgütü bulunmaktadır. Halihazırda 23 Bakanlık (yedisi devlet bakanlığı) bulunmaktadır.

Genel yönetime yardımcı olan, denetleme ve danışma görevlerini yerine getiren kuruluşlar da bulunmaktadır. Bunlar: Danıştay, Sayıştay, Devlet Denetleme Kurulu, Devlet Planlama Teşkilatı, Milli Güvenlik Kurulu vb. kuruluşlardır.

Merkezi yönetimin taşra örgütü iki ana kümede toplanabilir. Bunlardan birisi “mülki yönetim bölümü”, diğeri ise “bölge” kuruluşlarıdır. Türkiye merkezi yönetim bakımından; illere, iller ilçelere ve ilçeler de bucaklara bölünmüştür. İllerin yönetimi “yetki genişliği” esasına dayanır.

İl yönetimi: Mülki yönetim bölümlerinin en kapsamlısı illerdir. Halen 81 ili bulunmaktadır. İl yönetiminin başı validir. Vali, ilde devletin, hükümetin ve ayrı ayrı her bakanlığın temsilcisidir.

İlçe yönetimi: Mülki yönetim bölümlerinin ikincisi ilçelerdir. 2009 yılında 892 ilçe bulunmaktadır. İlçe yönetimin başı kaymakamdır.

Bucak yönetimi: Mülki yönetim bölümlerinin üçüncüsü bucaklardır. 2003 yılında 687 bucak bulunmaktadır. Bucak yönetimin başı Bucak Müdürüdür.

Bölge teşkilatı: 1982 Anayasasına göre (Madde126), kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezi yönetim teşkilatı kurulabilir.

Yerel yönetim kuruluşları: Yerel nitelikli hizmetlerin görülmesini sağlayan ve demokratik yaşamın bir parçası olan yerel yönetim kuruluşları, yerinden yönetim ilkesine dayanan özerk kuruluşlardır. Bunların genel karar organları seçimle işbaşına gelir. Bunlar: il özel yönetimi, belediye ve köylerdir. Halen Türkiye'de 35 bini aşkın köy bulunmaktadır.

Mesleki kuruluşlar: Ticaret ve sanayi odaları, barolar, mühendis odaları vb. mesleki örgütler.

2009 Adrese Dayalı Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Türkiye'nin nüfusu 72.561.312'dir. Nüfus yoğunluğu 93'dir. 0-29 yaş grubunun toplam nüfus içindeki payı %52,8'dir. 25+yaş nüfusu içinde en az lise mezunu olanların oranı %26.5'dir (TÜİK, 2008).

Türkiye'de nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı şöyledir (2008): 0-14 yaş grubu %26,3, 15-64 yaş grubu %66.9'dur. Türkiye, genç nüfus yapısıyla karakterize edilmekle birlikte, nüfus içinde, 15-64 ve 65+ yaş grubunun payı giderek artmaktadır. Kentsel nüfus oranı %75'tir ve kentsel kesimin payı giderek artmaktadır.

Dini inanç özgürlüğü Anayasanın korumasındadır. Türk halkının büyük bir bölümü (% 99) Müslüman kökenlidir. Türkiye'de çeşitli din ve mezheplere ait topluluklar da yaşamaktadır. Bunlar; Hıristiyanlar (*Rum Ortodoks, Ermeni Apostolik, Süryani, Keldani*), Yahudiler, Yezidiler ve diğerleridir. Hakları Lozan anlaşmasıyla güvence altına alınan gayrimüslim azınlıkların, dini ibadet yerleri vardır ve din hizmetleri kendileri tarafından düzenlenir.

Laiklik, Türk millî eğitiminin temel ilkelerinden birisidir. Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır.

Türkiye'nin resmî dili Türkçedir. Anayasanın 42. maddesi, eğitim kurumlarında, Türk vatandaşlarına ana dil olarak sadece Türkçenin öğretilmesini öngörmektedir. Aynı madde, eğitim kurumlarında yabancı dil öğretilebileceğini veya yabancı dille öğretim yapılabileceğini de öngörmektedir. Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi amacıyla özel kurslar açılabilir, diğer kurslarda dil ve lehçe dersleri verilebilir. Lozan Antlaşmasına dayanan hakları, Anayasayla güvenceye alınmış olan azınlık ve yabancı okulları kendi anadillerinde eğitim yaparlar.

Türkiye'de eğitim sisteminin yönetim ve uygulama ilkelerini düzenleyen yasal bir çerçeveye mevcuttur:

Anayasa (1982): Türk vatandaşlarının öğrenim hakkı ve devletin eğitim yükümlülüğünü düzenleyen 42. maddeye göre; kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğretim; çağdaş bilim ve eğitim ilkeleri doğrultusunda, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Ayrıca, Anayasa temel eğitimin zorunlu ve parasız olmasını, daha sonraki eğitim kademelerinin yeteneklere göre herkese açık olması, fırsat eşitliğini sağlamak amacıyla devletin gerekli önlemleri almasını güvence altına almasını sağlayan hükümler içermektedir. Anayasa'da yükseköğretimi düzenleyen maddelerde yer almaktadır.

Millî Eğitim Temel Kanunu No. 1739: Türk eğitim sistemini bir bütünlük içinde ele alan yasa, okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim ile yaygın eğitimi bir bütün olarak ele almaktadır. Bu yasa hem eğitimin amaçlarını hem de ilkelerini belirlemektedir. Bu yasa millî eğitimin temel ilkeleri bu yasa ile şöyle belirlenmiştir: genellik ve eşitlik, bireyin ve toplumun ihtiyaçları, yöneltme, eğitim hakkı, fırsat ve olanak eşitliği, süreklilik, Atatürk İnkılâp ve İlkeleri ve Atatürk

Milliyetçiliği, demokrasi eğitimi, laiklik, bilimsellik, planlılık, karma eğitim, okul ile ailenin işbirliği ve her yerde eğitim.

İlköğretim ve Eğitim Kanunu No. 222: İlköğretimi (= zorunlu eğitimi) düzenleyen temel yasadır. Zorunlu eğitim çağı, ilköğretim kurumları, ilköğretim görevlileri, öğretimin planlanması, kayıt ve kabuller, okula devam, ilköğretim gelir ve giderleri vb. temel konuları düzenlemektedir.

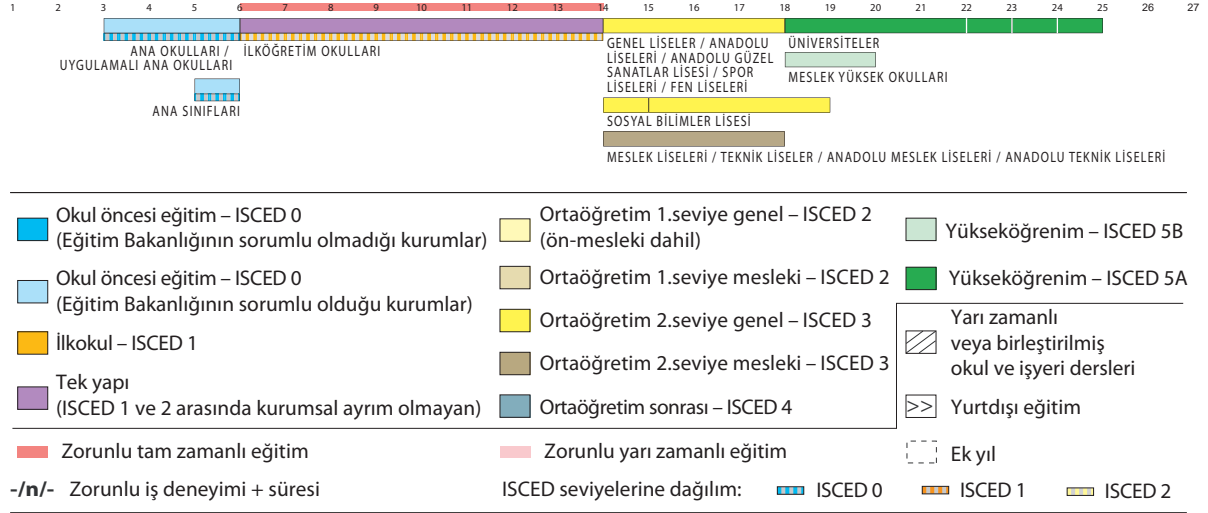
Mesleki Eğitim Kanunu No. 3308: Mesleki eğitimi düzenleyen temel yasadır. Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kurulu, çıraklık, kalfalık ve ustalık eğitimi, işletmelerde mesleki eğitim, ücret ve sosyal güvenlik, mesleki eğitimin finansmanı, belgelendirme vb. konuları içermektedir.

Yükseköğretim Kanunu No. 2547: Yükseköğretim Kanunu ile yükseköğretimin amaç ve ilkeleri, yönetim organları, eğitim-öğretim, araştırma, yayın, mali konular ve vakıfların yükseköğretim kurumları açmaları vb. konular düzenlenmektedir.

Bu temel yasalara ek olarak, değişik eğitim kademe ve türlerini ilgilendiren bir dizi yasal düzenleme daha bulunmaktadır.

1. EĞİTİM VE YETİŞTİRME: ÖRGÜTLENME, FİNANSMAN VE KALİTE GÜVENCESİ

1.1 Eğitim ve yetiştirme sisteminin örgütlenmesi

Türk eğitim sistemi okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kademelerinden oluşmaktadır.

Okul öncesi eğitim, Türk eğitim sisteminin ilk kademesidir, anaokulları, anasınıfları ve uygulamalı anaokullarından oluşur. 36-72 aylık çocukların eğitimini kapsar ve isteğe bağlıdır. (Daha fazla bilgi için bakınız Bölüm 2)

Zorunlu eğitim 8 yıl süreli olup 6-14 yaş grubu çocukların eğitimini kapsayan ve İlköğretim Okulları tarafından sunulan eğitim kademesidir. (Daha fazla bilgi için bakınız Bölüm 3)

Ortaöğretim, ilköğretime dayalı olarak genel, mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarında verilen en az dört yıl süreli eğitimdir. Çok sayıda genel ve mesleki lise türü mevcuttur. (Daha fazla bilgi için bakınız Bölüm 4)

Yükseköğretim kurumları “üniversiteler”, “yüksek teknoloji enstitüleri” ve bağımsız vakıf meslek yüksekokullarından oluşmaktadır. Az sayıdaki vakıf meslek yüksekokulları hariç, tüm yükseköğretim kurumları üniversite (veya yüksek teknoloji enstitüleri) çatısı altında toplanmıştır. (Daha fazla bilgi için bakınız Bölüm 6)

1.2 Sorumlulukların dağılımı

1.2.1. Okul öncesi eğitim, ilköğretim ve ortaöğretim

Yükseköğretim dışında kalan örgün ve yaygın eğitim hizmetlerinin üretim ve denetiminden merkezi ve yerel düzeyde örgütlenmiş olan Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) sorumludur. MEB öğretim programlarının hazırlanması, eğitim kurumları arasında eşgüdümün sağlanması, okul binalarının yapımı, vb. işlerden sorumludur. Yükseköğretim kurumları dışında kalan örgün ve yaygın eğitim hizmetlerinin yasal ve yönetsel denetimi Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yapılmaktadır.

MEB örgüt yapısı içerisinde *Merkez Teşkilatı* dışında, örgütlendiği diğer düzey *Taşra Teşkilatı* olarak adlandırılan ve yerel yönetim birimleri olarak 81 il ve 850 ilçede kurulan örgütsel birimler vardır. Her ilde bir ‘*il milli eğitim müdürlüğü*’, her ilçede bir ‘*ilçe milli eğitim müdürlüğü*’ bulunur. Bu müdürlükler il ve ilçe bazında her türlü eğitim hizmetinin yürütülmesinden sorumludurlar.

Okulöncesi, ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki resmi ve özel tüm okullar ve kurumlar, hiyerarşik olarak, buldukları ilçe milli eğitim müdürlüğüne ve il milli eğitim müdürlüğüne bağlıdır. İl ve ilçe milli eğitim müdürlükleri Bakanlıkça alınan kararların yerel düzeydeki uygulayıcılarıdır ve yerel mülki amirlere (ilçelerde *kaymakam*, illerde *vali*) bağlı olarak faaliyette bulunurlar.

MEB Eğitim Bölgeleri ve Eğitim Kurulları Yönergesi ile (1999) birden fazla okuldan oluşan *eğitim bölgeleri* ve *eğitim kurulları* kurulması öngörülmüştür. Bu bölge ve kurulların oluşturulma amacı; eğitim kurumlarının birbirlerini tamamlaması ve bir bütün oluşturması; bu kurumlara öğrenci alınacak çevrelerin belirlenmesi; kaynakların etkili ve verimli kullanılması; okulun iç ve dış paydaşlarının eğitim yönetimi ve karar süreçlerine katılımı ile katkılarının sağlanmasıdır.

Eğitim Bölgelerinin yönetiminde yer alan paydaşlardan birisi de "*Eğitim Bölgesi Danışma Kurulu*"dur. Okulların iç ve dış paydaşlarından oluşan bu Kurulda, yerel düzeydeki eğitim ve okul yöneticileri, muhtarlar, kamu çalışanları sendikası, belediye, esnaf ve sanatkâr odaları, gönüllü kuruluşlar, özel sektör, okul-aile birlikleri ve okul öğrenci kurulları temsil edilmektedir. Bu oluşum, yerel düzeydeki eğitim politikaları ve uygulamaları üzerinde etkili olabilir ve eğitimde yerleşme eğilimlerinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

MEB'e bağlı her düzeydeki *okul* (ya da *merkez*), *okul müdürü* (veya *merkez müdürü*) tarafından yönetilir. Okul müdürleri, okulların yönetilmesinden, değerlendirilmesinden ve geliştirilmesinden sorumludur.. Okul müdürleri, ilçe milli eğitim müdürünün teklifi ve il milli eğitim müdürünün uygun görmesi üzerine *Vali* tarafından atanır. Okul müdürünün, okulun büyüklüğüne göre "müdür yardımcısı" bulunur. Ayrıca okul bünyesinde; öğretmenler kurulu ve zümre öğretmenler kurulu bulunur. Okullara öğretmen atamasında Milli Eğitim Bakanlığı yetkilidir.

MEB'e bağlı eğitim kurumlarının örgütlenmesiyle (yönetim pozisyonları ve sayıları, öğretmen kadroları, diğer eğitici kadroların neler olacağı, hangi birimlerin olacağı vb.) ilgili kararlar merkezi düzeyde verilir. Okul büyüklüklerine, illerden gelen öneriler doğrultusunda, MEB tarafından karar verilir ve yatırım programında yer alır.

Öğretim programlarının hazırlanması ve güncellenmesi konusunda MEB (*Talim ve Terbiye Kurulu*) yetkilidir. Ancak okullar, programların uygulanması konusundaki görüş ve eleştirilerini belirterek bu sürece katkı sağlarlar. Öte yandan, bazı yaygın eğitim programları, ulusal meslek standartlarına uygun olarak yaygın eğitim kurumları (HEM, METEM vb.) tarafından hazırlanabilir ve Bakanlıkça onaylandıktan sonra uygulanır.

Öğretim programlarının uygulanmasından öğretmenler sorumludur. Ancak okul müdürleri, bu uygulamaları izlemek ve denetlemekle sorumludur. Öte yandan mesleki ve teknik eğitimde, işletmelerde mesleki eğitim (beceri eğitimi) uygulamalarından işyerleri sorumludur.

Türk eğitim sisteminde karar verme süreçlerine destek vermek ve katılım sağlamak amacıyla oluşturulmuş danışma kurulları bulunmaktadır.

Milli Eğitim Şurası: Ulusal düzeyde ve MEB'in en yüksek danışma organıdır. Eğitim ilgili olarak, tavsiye niteliğinde kararlar alır. Eğitimle doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili tüm kesimlerin (merkezi ve yerel düzeydeki MEB yetkilileri, çeşitli bakanlıkların temsilcileri, meslek kuruluşları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, işçi ve işveren sendikaları vb.) katılımını sağlayan bir kuruldur. Bir-kaç yılda bir toplanır.

Mesleki Eğitim Kurulu: Mesleki ve teknik eğitimle ilgili ulusal düzeyde bir karar ve danışma organıdır. Bu Kurul, mesleki eğitimle ilgili tüm paydaşların katılımıyla oluşmaktadır (*MEB, İçişleri Bakanlığı, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Turizm Bakanlığı, DPT, TESK, TOBB, işçi ve işveren sendikaları konfederasyonu, Bankalar Birliği* vb. örgüt temsilcileri). Kurul, ulusal düzeyde mesleki ve teknik eğitimin (yaygın eğitim dahil) planlanması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi görevini üstlenmektedir. Kurulun görevleri arasında; mesleki eğitim ihtiyaçlarını saptamak, öğretim programlarının esasları ve süreler hakkında görüş bildirmek, sınav komisyonları ve sınavlarla ilgili yönetmelik tasarıları hazırlamak, MEB'e tavsiyelerde bulunmak vb. yer

almaktadır. Kurul, il düzeyinde de “İl Mesleki Eğitim Kurulu” olarak örgütlenmiştir. Kurulun kararları, MEB ve meslek kuruluşları (özellikle meslek odaları) tarafından yürütülmektedir. Üyelerin, hangi kurumlar ve hangi pozisyonlardaki kişiler olduğu yasa ile belirlenmiştir.

Özel İhtisas Komisyonları: MEB, eğitim ve öğretimle ilgili olarak özel uzmanlık gerektiren alanlarda, çeşitli inceleme ve araştırmalarda bulunmak üzere özel ihtisas komisyonları kurabilmektedir. Komisyon, Bakan tarafından oluşturulur.

Müdürler Kurulu: MEB merkez örgütündeki en üst yöneticilerin katıldığı bir danışma organıdır. Milli Eğitim Bakanı tarafından verilen konularla Bakanlık içinde çözümlenmesinde güçlük çekilen konularda tavsiye niteliğinde kararlar alır. Üyeleri, çeşitli birimlerin en üst yöneticileridir.

Okul-Aile Birliği: Okul düzeyinde, okul yöneticileri, öğretmenler ve ailelerin katılımını öngören bir örgütlenmedir. Öğretimin geliştirilmesi ve okullara maddi kaynak sağlamada okul yönetimine destek sağlar. Üyeleri seçimle gelir.

1.2.2. Yükseköğretim

Yükseköğretim kurumları eğitim ve araştırma etkinlikleri bakımından özerktir. Bununla birlikte, yükseköğretim kurumları Yükseköğretim Kurulu'na (YÖK) yıllık raporlar vermek durumundadırlar. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Yükseköğretimin ülke genelinde planlanması ve eşgüdümünden sorumlu düzenleyici bir üst kuruluştur. Ayrıca, akademik konularla ilgili üst kuruluş olarak da Üniversitelerarası Kurul bulunmaktadır. Yükseköğretim alanındaki organlar, görev ve sorumluluklar, daha çok yükseköğretimle ilgili yasal düzenlemeler, YÖK ve üniversiteler düzeyinde ele alınmaktadır.

Yükseköğretim Kanunu'na göre üniversite organları, *rektör, senato, yönetim kurulu* olarak belirlenmiştir. Fakülte ve yüksek okul düzeyindeki organlar da benzer biçimdedir. Fakültelerin en üst yöneticisi *dekan*, yüksek okulların ise *müdür* olarak adlandırılır.

Yükseköğretimle ilgili organlar, pozisyonlar, kadro unvan ve sayıları ile örgütlenme konuları Yükseköğretim Kanunu (2547), Yükseköğretim Kurumları Teşkilat Kanunu (2809) ve Yükseköğretim Personel Kanunu (2914) ile düzenlenmiştir (Daha ayrıntılı bilgi için Ulusal Dosya Bölüm 6).

Üniversitelerde, yetkiler büyük ölçüde rektörlerde toplanmıştır. Rektörler Cumhurbaşkanı, dekanlar ise YÖK tarafından atanmaktadır. Üniversiteler kısmi yönetsel ve mali özerkliğe sahip kurumlardır. Öğretim elemanı kadroları Maliye *Bakanlığı*'ndan sağlanmakta, ancak atamalar, üniversite yönetimi tarafından gerçekleştirilmektedir. Kurulların çoğu, seçimle gelen üyelerden oluşmaktadır. Öğretim üyelerinin katılımcı süreçlerinden (Senato, Fakülte kurulu, fakülte yönetim kurulu gibi) söz edilebilir.

Yükseköğretim kurumlarının büyüklüklerine (hem sayısal kapasiteler hem de hangi programların açılacağı) ilişkin kararlar, üniversitelerden gelen öneriler doğrultusunda ulusal düzeydeki yükseköğretim planlaması kapsamında değerlendirilir. Yeni programların açılmasına ilişkin karar YÖK tarafından, yükseköğretim yatırımlarına ilişkin kararlar ise Hükümet (Yüksek Planlama Kurulu) tarafından verilmektedir.

Üniversite Öğrenci Konseyleri: Üniversite öğrencilerinin üniversite yönetimine katılımını sağlamak üzere her üniversitede bir öğrenci konseyi kurulur. Bu konsey, seçimle gelen fakülte ve yüksek okul temsilcilerinden oluşur. Konsey yetkilisi, Rektörün daveti üzerine, üniversite senatosu ve yönetim kurulu toplantılarına katılır. Konsey temsilcisinin oy kullanma yetkisi yoktur.

1.3 Finansman

Türkiye'de her düzeydeki kamu eğitim kurumlarının finansmanında “kamusal finansman” ağır basmaktadır. İlköğretimin, temelde iki finansman kaynağı vardır. Bunlardan birisi (ki ana kaynak) merkezi bütçeden ayrılan kaynaklar, ikincisi ise yerel katkılardır (İl Özel İdare gelirlerinden ayrılan paylar). Bu iki kaynak, il özel idaresi bütçesinde birleştirilir ve yerel ihtiyaçlar doğrultusunda harcanır.

Ortaöğretimin finansmanında merkezi bütçe kaynakları esastır. Burada, bir istisna olarak, mesleki-teknik ortaöğretime destek sağlayan özel bir fondan (*Mesleki Eğitimi Geliştirme ve Yaygınlaştırma Fonu*) bahsedilebilir. Bu kademede, bütçeden kurumlara ayrılan kaynaklar doğrudan kurumlara gönderilir. Bu kaynakların tahsisinde önceden belirlenmiş ölçütler bulunmamaktadır. Eğitime ayrılan kaynaklar ihtiyaçlarla karşılaştırılarak dağıtımı yapılmaktadır. Özel öğretim kurumlarına kamu bütçesinden doğrudan bir destek sağlanmamaktadır, ancak bazı dolaylı teşvikler söz konusu olmaktadır.

Yükseköğretimde ise üç ana finansman kaynağından söz edilebilir. Bunlar; merkezi bütçe, öğrenim ücretleri (cari hizmet maliyetine katılım) ve döner sermaye gelirleridir. Toplam bütçe içinde; merkezi bütçe kaynakları ağırlık taşır. Bu kaynakların belirlenmesindeki temel ölçütlerden en önemlisi çalışma alanlarına göre öğrenci başına cari maliyettir. Merkezi bütçe kaynakları üniversitelere doğrudan aktarılır. Öğrenim ücretlerinin toplam bütçe içindeki payı %10'u aşmaz. Döner sermaye gelirlerinin bütçe içindeki payları ise, üniversiteden üniversiteye göre değişmektedir.

Her ne kadar kamu eğitim kurumlarının ana finansman kaynağı kamu ise de, özellikle ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde, ailelerin okulların işletme giderlerine (yakıt, bakım-onarım, hizmetli personel, araç-gereç, kırtasiye giderleri vb. için) doğrudan mali katkıları da yaygın bir uygulamadır.

Eğitim kurumlarının bütçeleri; personel, yatırım, mal ve hizmet alımı, cari transferler ve sosyal güvenlik ödemelerinden oluşmaktadır.

1.4 Kalite güvencesi

Türk eğitim sisteminde denetim ve değerlendirme konusu iki boyutta ele alınabilir. Bunlardan ilki; MEB'e bağlı eğitim kurumlarının (*okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, yaygın eğitim*) denetimi, ikincisi ise yükseköğretim kurumlarının denetim ve değerlendirmesidir.

Dış denetim olarak nitelendirilebilecek olan denetim ve değerlendirme süreci MEB'e bağlı iki ayrı denetim organı tarafından gerçekleştirilir. Bunlar:

- *Teftiş Kurulu Başkanlıkları* (Ulusal ve Merkezi düzey-Bakanlık Müfettişleri)
- *İlköğretim Müfettişleri Başkanlıkları* (Yerel-İl düzeyinde)

Dış denetim yoluyla yapılan "denetim ve değerlendirme" faaliyeti eğitim kademelerine göre değişmektedir. Okul öncesi ve ilköğretim kademelerinde görev yapan öğretmenlerin değerlendirilmesi, yerel düzeydeki "*ilköğretim müfettişleri*" tarafından yapılır. Bu denetim sonucunda ilköğretim müfettişleri, kurum, okul müdürleri ve öğretmenlerin performansı hakkında rapor sunarlar. Ortaöğretim öğretmenlerinin denetimi ise ulusal-merkezi düzeydeki "*bakanlık müfettişleri*" tarafından yapılır. Ortaöğretimde, uzmanlık alanlarına dayalı denetim ağır basmaktadır. Ayrıca, her ne kadar bölgesel örgütlenme yok ise de; Bakanlık müfettişleri için, iş yoğunluğu nedeniyle İstanbul ve İzmir illeri de çalışma merkezi olarak tanımlanmaktadır.

Her iki denetim de (gerek ilköğretim müfettişleri gerekse Bakanlık Müfettişleri) hem kurum hem de personel (yönetici ve öğretmen) denetimini içermektedir. Kurum denetiminde; okul ve kurumların, her türlü iş ve işlemlerinin yasalara uygunluk durumları, yönetici, öğretmen ve diğer personelin başarı durumları, öğretim yöntemleri, sınavlar, belgelendirme, çevre ile olan ilişkiler, daha önceki denetimler sırasında saptanan eksikliklerin giderilip giderilmediği konuları incelenir.

Eğitim hizmetlerinin yürütülmesi, gözetimi ve denetiminden sorumlu olan MEB'in bu sorumluluğu, eğitim hizmetlerinin sadece denetlenmesini değil aynı zamanda değerlendirme ve geliştirilmesini de içerir. Bakanlık bu izleme ve değerlendirme görevini, okul düzeyinde okul yöneticileri (iç değerlendirme), yerel ve ulusal düzeyde de denetim ve Ar-Ge sistemi aracılığıyla yerine getirmektedir (dış değerlendirme). Yukarıda da görüldüğü gibi bu dış değerlendirme; yerel düzeyde ilköğretim müfettişleri, merkezi düzeyde Bakanlık Müfettişleri (Teftiş Kurulu) aracılığıyla yerine getirilir. Buna ek

olarak, EARGED tarafından yürütülen ya da koordine edilen Ar-Ge çalışmaları ile de ulusal ve uluslararası düzeydeki durum belirleme çalışmalarıyla “öğrenci başarıları” değerlendirilir. Ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan çalışmalar (SBS, ÖBBS, PISA, TIMMS, PIRLS), ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin (dolayısıyla eğitim sisteminin) hem başarı düzeylerini hem de ülkeler arasındaki yerini göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Yükseköğretim alanına bakıldığında daha değişik bir durum söz konusudur. Yükseköğretim kurumlarının dış değerlendirmesi YÖK’e bağlı olan “Yükseköğretim Denetleme Kurulu” tarafından yapılan merkezi düzeydeki denetleme ve değerlendirme faaliyetleri ile gerçekleştirilmektedir. Bu Kurul, YÖK adına, üniversiteleri, bağlı birimlerini, öğretim elemanlarını ve bunların faaliyetlerini denetler ve değerlendirir.

2005 yılına kadar olan duruma bakıldığında, yükseköğretim alanında, gerek ulusal düzeyde gerekse üniversite düzeyinde, kalite güvence sistemi anlamında bir yasal düzenleme veya örgütlenmeden söz edilemezdi. Yükseköğretimle ilgili akademik değerlendirme ve kalite geliştirme konularını düzenleyen yeni bir Yönetmelik çıkarılmıştır. (*Yükseköğretim Kurumlarında Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Yönetmeliği*). Bu Yönetmeliği, YÖK düzeyindeki “*Yükseköğretim Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Komisyonu*” (YÖDEK) ve üniversiteler düzeyindeki “*Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Kurulu*” (ADEK) gibi örgütlenmeler ve kalite rehberinin çıkarılması izlemiştir. Böylece yükseköğretim alanındaki izleme ve değerlendirme çalışmaları yeni bir boyut kazanmıştır.

2. OKUL ÖNCESİ EĞİTİM

Türkiye'de *okul öncesi eğitimin* 100 yıla yakın bir geçmişi bulunmaktadır. Cumhuriyetin başlangıç yıllarında, çalışan kadınların çocuklarına yönelik olarak kamu kurumlarında açılmaya başlamıştır. İlerleyen yıllarda, hem bağımsız anaokulları hem de örgün ve yaygın eğitim kurumlarının bünyelerinde ana sınıfları açılmış ve giderek özel okul öncesi eğitim kurumları da yaygınlaşmaya başlamıştır.

Okul öncesi eğitimin amaçları, Türk Millî Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak;

- Çocukların; Atatürk, vatan, millet, bayrak, aile ve insan sevgisini benimseyen, millî ve manevi değerlere bağlı, kendine güvenen, çevresiyle iyi iletişim kurabilen, dürüst, ikeli, çağdaş düşünceli, hak ve sorumluluklarını bilen, saygılı ve kültürel çeşitlilik içinde hoşgörülü bireyler olarak yetiştirmelerine temel hazırlamak amacıyla çaba göstermek,
- Çocukların beden, zihin ve duyu gelişmesini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlamak,
- Çocukların Türkçe'yi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak,
- Çocuklara sevgi, saygı, iş birliği, sorumluluk, hoşgörü, yardımlaşma, dayanışma ve paylaşma gibi davranışları kazandırmak,
- Çocuklara hayal güçlerini, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerini, iletişim kurma ve duygularını anlatabilme davranışlarını kazandırmak,
- Çocukları ilköğretime hazırlamaktır.

Okul öncesi eğitim; 36-72 ay grubundaki çocukların eğitimini kapsar ve isteğe bağlıdır. *Okul öncesi eğitim*;

1. Bağımsız anaokulları (37-72 ay)
2. Ana sınıfları (60-72 ay) ve
3. Uygulama sınıfları olmak üzere üç tip kurum tarafından sunulmaktadır.

Bunlardan *ana sınıfları*; örgün eğitim kurumları bünyesinde açılmaktadır. İlköğretim okulları bünyesinde açılan okullar her ne kadar ilköğretimin başlangıç sınıfı gibi görülmekte ise ilköğretimin bir parçası değildir. *Okul öncesi eğitim kurumları* karma eğitim yaparlar. Okul öncesi eğitim kurumlarının hemen tamamında aileler ücret öderler ve/veya öğretim materyali vb. gereksinimleri karşılamakla yükümlüdürler.

Okul öncesi eğitim hizmeti sağlayıcıları; Milli Eğitim Bakanlığı, diğer kamu kurumları ve özel öğretim kurumlarıdır. Toplam okul öncesi eğitim içinde özel kurumlardaki öğrenci payı 2008-2009 öğretim yılında %5,1'dir.

2.1 Kayıt – kabul koşulları

Türkiye'de okulöncesi eğitim kurumlarına katılım zorunlu değildir. Okul Öncesi Eğitim Kurumları çocukların, ailelerinin ikamet ettikleri yere en yakın okul öncesi eğitim kurumuna kaydedilmeleri esastır. Ancak, belgelendirilmek kaydıyla çalışan anne babalar çocuklarını, boş kontenjan olması ve Çocuk Yerleştirme Komisyonunca uygun bulunması durumunda iş yerine en yakın okul öncesi eğitim kurumuna da kayıt yaptırabilirler. Okul öncesi eğitim kurumlarına kayıt-kabulde yaş sınırlaması vardır. Bu bağlamda; anaokulu ve uygulama sınıfların kayıtların yapıldığı yılın Eylül ayı sonuna kadar 36 ayını dolduran ve aynı yılın aralık ayı sonuna kadar 72 ayını doldurmamayan çocuklar kaydedilir. Ana sınıflarına, Aralık ayı sonuna kadar 60 ayını dolduran çocuklar ile aynı yılın Aralık ayı sonuna kadar 72 ayını doldurmamayan çocuklar öncelikle kaydedilir. Bu yaş grubu çocukların sayısı yeterli olmadığı takdirde, 48-60 ay çocukların da ana sınıflarına kayıtları yapılabilir

Okul öncesi eğitim kurumuna kayıtlar, ilköğretim kurumları kayıtları ile birlikte Haziran ayında başlar ve çalışma takviminde belirtilen zamanlarda e-okul sistemi üzerinden aday kayıt bölümüne yapılır. Aday kayıtları, Eylül ayının sonuna kadar kesin kayda dönüştürülür.

İlköğretim kurumlarının birinci sınıfına kayıt hakkı kazanmış olmakla birlikte fiziksel olarak yeterli gelişim sağlayamamış çocuklar, velisinin yazılı isteği üzerine okul öncesi eğitim kurumlarına kaydedilebilmektedir.

2.2 Okul zamanının düzenlenmesi ve grupların oluşturulması

Okul öncesi eğitim kurumlarında binanın fiziki durumu, kapasitesi, personel sayısı, çevre şartları, velilerin istekleri ve çocuk sayısı göz önünde bulundurularak;

- Anaokulu ve uygulama sınıflarında *tam gün eğitim* ile *ikili eğitimden* biri veya her iki eğitim şekline yer verilebilir.
- Ana sınıfının bağlı olduğu okulun öğretim şekline bakılmaksızın ana sınıflarında “ikili eğitim” yapılır. Ancak, ikili eğitim için grup oluşturacak sayıda çocuk bulunmadığı takdirde, yarım gün eğitim de yapılabilir.

Okul öncesi eğitim kurumlarında öğretmen; kanun, tüzük, yönetmelik, yönerge ve emirlerle, programlarda belirtilen görevleri yerine getirmekle yükümlüdür. Okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim yılı süresinin 180 iş günü olması esastır. Günlük eğitimin başlama ve bitiş zamanı valiliklerce hazırlanan çalışma takvimine uygun olarak okul yönetimince belirlenir.

Okul öncesi eğitim kurumlarında öğretmenlerin çalışma saatleri, Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen ve Yöneticilerinin Ders ve Ek Ders Saatlerine İlişkin Esaslar ile Okul Öncesi Eğitim Programına uygun olarak, tam gün eğitimde bir günde en çok 9, haftada 42 çalışma saati süresini, ikili ve yarım gün eğitimde ise bir günde 6, haftada 30 çalışma saati süresini geçmeyecek şekilde okul yönetimince düzenlenir.

Öğretmenler; anaokulları ile uygulama sınıflarında aynı çocuk grubuna yönelik olarak günün sabah ve öğleden sonraki bölümlerini kapsayacak ve öğretmenlerin günlük çalışma saati süresini aşmayacak biçimde okul müdürlüğünce düzenlenen zaman çizelgesine göre çalışırlar. Öte yandan, öğretmenler, ikili eğitim yapılan anaokulu ve uygulama sınıfları ile ana sınıflarında ise her grupta bir öğretmen olmak üzere günde 6 saatlik çalışma süresini aşmamak kaydıyla etkinlikte bulunur. Okul öncesi eğitim kurumlarında çocuklar için düzenlenen eğitim etkinliklerinin aralıksız olması esastır. Bir çalışma saati süresi 50 dakikadır. Tam gün eğitim yapılan bağımsız anaokullarında ve uygulama sınıflarında öğle yemeği için 60 dakika süre verilir. Bu sürede öğretmenler çocukların düzenli olarak yemek yemelerini sağlamak için çocuklarla birlikte yemeğe katılırlar. Bu süre öğretmenlerin günlük çalışma saati sürelerinin hesaplanmasında dikkate alınmaz.

Okul öncesi eğitim kurumlarında bir gruptaki çocuk sayısının 10' dan az 20 den fazla olmaması esastır. Çocuk sayısı fazla olduğu takdirde ikinci grup oluşturulur. Ancak, her bir grubun azamî çocuk sayısı dolmadan yeni grup oluşturulamaz. Tek ana sınıflarında ve uygulama sınıflarında ise sınıf kapasitesi dikkate alınarak çocuk sayısı 25 e kadar çıkarılabilir.

2.3 Eğitim programı

Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilköğretim okulları ile özel ilköğretim okulları bünyesinde yer alan okul öncesi sınıfları ve bağımsız anaokullarında okul öncesi öğretim programı uygulanır. Kurumlar bünyesinde yer alan okul öncesi eğitim kurumları, okul öncesi öğretim programına uygun olarak hazırlanmak koşulu ve Bakanlık onayıyla kendi programlarını uygulayabilirler. Okul öncesi eğitim programları çocukların gelişim özelliklerine göre hazırlanır ve etkinlikler bu ilkeye göre yerine getirilir.

36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı; okul öncesi eğitimde 36-72 aylık çocuklara yönelik olan program “gelişimsel” bir programdır. Program anlayışı olarak bütüncül, programlama yaklaşımı olarak da sarmal bir programdır.

Program; çocuk merkezlilik, amaç ve kazanıma dayalı olma, gelişim özelliklerinin yaş grubuna göre düzenlenmesi, esneklik, öğretmene özgürlük, aile katılımına açıklık, çok yönlü değerlendirme, geliştirilmeye açıklık ve yaratıcılık ilkelerine göre düzenlenmiştir. Programda tam gün, yarım gün ve ikili eğitim yapan okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanacak etkinliklerin listesi ile etkinlik listesinin altında bu etkinliklerle ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Bu etkinliklerin hepsine aynı gün içinde verilme zorunluluğu bulunmamaktadır. Birkaç etkinlik birleştirilerek bir etkinlik şeklinde de planlanabilir.

Programın konuları aşağıdaki biçimde özetlenebilir:

Serbest zaman etkinlikleri. Serbest zaman etkinlikleri programın ilk etkinlikleridir. Diğer etkinliklere ve güne hazırlık amaçlıdır.

Türkçe: Türkçe etkinlikleri içinde tekerlemeler, parmak oyunları, şiir, bilmece, sohbet, resimli kitap okuma, öykü anlatma, taklit oyunları, pandomim, dramatizasyon, öykü tamamlama etkinlikleri vb. yer almaktadır.

Oyun ve Hareket: Öğretmen ya da çocuklar tarafından yapılandırılmış, kuralları olan ve grupça oynanan etkinliklerdir.

Müzik: Müzik etkinlikleri günlük planda yer alan diğer etkinlikler sırasında da kullanılabilen etkinliklerdir. Ses dinleme ve ayırma çalışmaları, şarkı söyleme, ritim çalışmaları, müzik eşliğinde dans hareket vb etkinlikleri içerir.

Fen ve Matematik: Çocukları gözlem yapmaya, araştırma, inceleme ve keşfetmeye yönelten etkinliklerdir.

Okuma-Yazmaya Hazırlık Çalışmaları: Okuma-yazmaya hazırlık çalışmaları çocukların ilköğretime geçişini kolaylaştırmak, hazır bulunuşluk düzeylerini artırmak amacıyla yapılan etkinlikleri içermekte, asla okuma ya da yazma öğretmek amacını taşımamaktadır.

Drama: Bu çalışmalar çeşitli kaynaşma-ısınma çalışmaları, pandomim, rol oynama, doğaçlama, öykü oluşturma, dramatizasyon gibi etkinliklerden oluşur.

Alan Gezileri: Çocukların ilgisini çekecek, yöresel, kültürel, meslekî ve güncel önem taşıyan her mekân çocuk için doğal öğrenme alanıdır. Bu alanlar tarihi mekanlar, müzeler, atölyeler, iş yerleri vb. olabilir.

Sanat: Sanat çalışmaları gün içinde çeşitli formlarda çocuklar için etkili bir öğrenme fırsatı olarak da kullanılabilir.

2.4 Değerlendirme

Okul öncesi eğitim programı, gelişimsel gereksinimleri karşılayıp gelişim alanlarının birbiri ile dinamik etkileşimini destekleyerek, çocuğun bütün gelişim alanlarındaki davranışlarını daha üst düzeye çıkarmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda bir *anaokulu / ana sınıfı* programı şu öğeleri içermektedir: Türkçe, dil, oyun, müzik, sanat, okuma - yazmaya hazırlık çalışmaları, fen ve doğa, drama vb.

Değerlendirme, okul öncesi eğitim sürecinin en temel öğelerinden biridir. Değerlendirme; çocuğun gelişiminin değerlendirilmesi, programın değerlendirilmesi, öğretmenin kendini değerlendirmesi olarak farklı yönlerden ele alınır.

Öğretmen, çocuğu değerlendirirken onun kazanılması beklenen davranışlarındaki gelişmesini, eğitim süreci içinde inceler. Bu değerlendirmeyi sadece tek bir etkinliğe yönelik olarak değil, gün içinde değişik etkinlikler sırasında gözlem şeklinde yapar ve daha sonra bu gözlem sonuçlarını gözlem kayıt

formlarına geçirir. Çocuklar tek tek çağrılarak çocuğa yapması gerekenler söylenir. Ancak yapıp yapamadıklarının listelenmesi şeklinde bir değerlendirme kesinlikle yapılmaz.

Çocuk tek bir gözlem sonucuna göre değerlendirilmez. Özellikle küçük yaş gruplarında gelişim hızlı olduğu için gözlemler daha sık yapılır.

Ailelere her yarıyılıda gözlem sonuçlarına dayanarak hazırlanmış en az bir gelişim raporu verilir. Gelişim raporlarında gözlem sonuçları somut örneklerle dayandırılarak sunulur. Bu rapor; iyi, orta, zayıf ya da güzel, katıldı, katılmadı şeklinde karne biçiminde hazırlanır.

Program değerlendirilirken, programın tüm boyutları (hedefler, kazanılması beklenen davranışlar, eğitim durumu) ele alınarak, bunlar arasındaki tutarlılıklar, plânlanan ile uygulanan arasındaki durum, uygulamada ortaya çıkan yeni gereksinimler belirlenir.

Öğretmen; kendi kendini değerlendirirken programın ve çocukların değerlendirilmesi sonucunda elde ettiği verileri analiz eder. Bu değerlendirmeler doğrultusunda hazırladığı plânını, eğitim ortamını ve kullandığı materyalleri gözden geçirerek uygulamalarını geliştirir. Öğretmen, Çocukların Kişisel Bilgi Formları ile Okul Öncesi Eğitim Programında yer alan Öğretmen Öz Değerlendirme Formunu doldurur, gelişim ve sağlık kayıtlarını tutar, yılsonu gelişim raporları ile öğrenci dosyalarını hazırlar.

Bütün bu değerlendirmeler sonucunda elde edilen veriler bir sonraki yılın programı hazırlanırken kullanılır.

Okul öncesi eğitim kurumlarında çocukların gelişim, eğitim ve sağlık durumları ile ilgili olarak her çocuk için bir gözlem-gelişim dosyası tutulur. Okul öncesi eğitim kurumlarında, her çocuk için tutulan gözlem-gelişim dosyası bilgileri doğrultusunda bir öğrenci dosyası tutulur. Bu dosya çocuğun kayıt yaptırdığı ilköğretim okuluna gönderilir.

2.5 Öğretmenler

Türkiye'de okul öncesi eğitim kurumlarına öğretmen yetiştirme işlevini, eğitim fakültelerinin okul öncesi eğitim bölümleri üstlenmişlerdir. Bu programın normal öğretim süresi 4 yıldır. Ayrıca açık öğretim yoluyla da okul öncesi öğretmeni yetiştirilmektedir.

Kamu okul öncesi eğitim kurumlarında istihdam edilen öğretmenler kamu görevlisi statüsündedir ve çoğunlukla daimi statüde çalışırlar. Ancak son yıllarda, sözleşmeli statüde çalışanların sayıları giderek artmaktadır.

3. İLKÖĞRETİM

Türkiye’de ilköğretimle ilgili düzenlemeler ve uygulamalar gerekçesini Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’ndan alır. Türkiye’de ilköğretim, T.C. Anayasasının 42. maddesi gereğince; kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır. Ayrıca, Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 Sayı) ve İlköğretim ve Eğitim Kanunu (222 Sayı) da ilköğretimin zorunlu ve ücretsiz olduğuna ilişkin hükümlere yer vermektedir.

İlköğretimin amaçları eğitimin genel amaçları ile tutarlı olacak biçimde yasayla (1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu) belirlenmiştir. B amaçlar şunlardır:

- Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu millî ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek,
- Her Türk çocuğunu; ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır.

İlköğretimin (= zorunlu eğitim) süresi 8 yıldır ve zorunlu eğitim çağı 6-14 yaş grubunu kapsar. İlköğretim tam zamanlıdır, karmadır ve tekli yapıdadır (single structure). Geleneksel ilköğretim uygulamalarının (tam zamanlı ve gündüzlü) yanı sıra, ağırlıklı olarak kırsal kesimdeki öğrencilere eğitim sunmaya yönelik yatılı okullar da (YİBO = *Yatılı İlköğretim Bölge Okulları*) vardır.

Ortalama okul büyüklüğü 300 öğrenci civarındadır. Ancak kırsal kesimde 15-20 kişilik, kentsel kesimlerde 2000’in üzerinde öğrencisi olan okullar vardır. Okul büyüklüğü konusunda ulusal bir standart yoktur.

İlköğretimi bitiren öğrenciler “*ilköğretim diploması*” alırlar ve bu diplomayla, *liseye* veya *cıvıklık eğitime* (bakınız bölüm 5) devam edebilir ya da hayata atılabilirler.

İlköğretim okullarında “ulusal program” uygulanır ve genel eğitim verilir. İlköğretim programında “mesleki nitelikli” ögeler çok sınırlıdır.

İlköğretim, devlet okullarında ücretsiz, özel okullarda ücretlidir. Bununla birlikte okullar, çeşitli giderlerinin (kırtasiye, küçük bakım-onarım, donanım, temizlik vb.) karşılanması konusunda ailelerden mali destek sağlarlar. Tüm ilköğretim öğrencilerinin ders kitapları, 2004 yılından bu yana MEB tarafından ücretsiz sağlanmaktadır.

Diğer eğitim kademelerinde olduğu gibi, Türkiye’de ilköğretimin finansmanı da büyük ölçüde kamu tarafından sağlanmaktadır. Özel ilköğretim kurumlarının toplam ilköğretim içindeki payı % 2’ye yakındır.

3.1 Kayıt kabul koşulları

İlköğretim okullarına kayıt ve kabul işlemleri yönetmelikle düzenlenmiştir (İlköğretim Kurumları Yönetmeliği). Çocukların ilköğretime kabulleriyle ilgili temel koşul, çocuğun okula başlangıç yaşında olmasıdır. İlköğretim 6-14 yaş grubundaki çocukları kapsar. Bu çağ çocuğun 5 yaşını bitirdiği yılın Eylül ayı sonunda başlar, 14 yaşını bitirip 15 yaşına girdiği yılın, öğretim yılı sonunda biter. Bu bağlamda, o yılın Aralık ayı sonuna kadar 72 ayını dolduran çocuklar ilköğretime kaydedilirler. İlgili yasa ve yönetmeliklere göre; her veli, çocuğunu zamanında ilköğretim okuluna yazdırmakla yükümlüdür. İlköğretim kurumları yönetmeliğinin 15. maddesine göre yaşça kayıt hakkını elde eden ancak bedenen yeterince gelişmemiş olan çocuklar, velisinin yazılı isteği üzerine okul öncesi eğitim kurumlarına devam edebilir veya kayıtları bir yıl ertelenebilir.

İlköğretim kurumlarında yeni kayıtlar, Haziran ayının ilk iş gününde başlar. Öğrencilerin, ulusal adres veri tabanında belirtilen ikametgâhlarına en yakın ilköğretim okuluna kaydedilmeleri esastır. Kayıtlar, ulusal adres veri tabanındaki öğrencinin ikamet adresi esas alınarak öğrenci yerleştirme

komisyonunun belirlediği kayıt alanındaki okula e-okul sistemi üzerinden yapılır. Zorunlu öğrenim çağında olup herhangi bir sebeple okula kaydı yapılmamış çocukların kayıtları, tespit edildiklerinde yapılır. Okuma-yazma bilmeyenler, yaşlarına bakılmaksızın birinci sınıfa kaydedilir. Zorunlu öğrenim çağına gelmiş olup özel eğitim tanısı konulmamış ve yerleştirme kararı alınmamış olanların da kaydı ilköğretim okullarına yapılır (İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, Madde 14-15-16-17).

Yatılı İlköğretim Bölge Okulları (YİBO) ağırlıklı olarak kırsal yerleşim birimlerindeki çocuklar kabul edilir. Sınırlı ölçüde, kentlerde yaşayan yoksul çocuklar da kabul edilmektedir. Okulu bulunmayan, öğrenci yetersizliği nedeniyle okulu kapatılan yerleşim birimlerindeki öğrenciler ile birleştirilmiş sınıfları bulunan okullarda 5 inci sınıfı tamamlayan ve taşımali ilköğretim kapsamına alınamayan zorunlu eğitim çağındaki öğrenciler de yatılı ilköğretim bölge okullarına alınır. Bulunduğu ilde yatılı ilköğretim okulu bulunmayan öğrenciler, kontenjanlarının bulunması durumunda diğer illerdeki yatılı ilköğretim bölge okullarına yerleştirilir. Olağanüstü durumlarda ve özel durumu olan öğrencilerin kayıtları ise millî eğitim müdürlüklerince belirlenen yatılı ilköğretim okullarına yapılır (İlköğretim Kurumları Yönetmeliği Madde 22).

3.2 Okul zamanının düzenlenmesi ve sınıfların oluşturulması

İlköğretim okullarında eğitim tam gün ve ikili eğitim (sabah ve öğleden sonra ayrı gruplar) olmak üzere iki biçimde yürütülebilir. Özellikle büyük kentlerde (göç alan kentlerde) ikili eğitim uygulamaları yaygındır.

Okullarda haftada 5 gün öğretim yapılır. Cumartesi ve Pazar günleri okullar tatildir. Tüm sınıflarda (1.-8. sınıf) haftalık ders yükü 30 saattir (Ders saati olarak). Günde 6 saat ders yapılır. Bir ders saati süresi 40 dakikadır. Gerektiğinde dersin özelliği ve öğrenci düzeyi dikkate alınarak blok ders uygulaması yapılabilir. Okul yönetimince teneffüsler için en az 10 dakika zaman ayrılır. Beslenme yapılan teneffüsün süresi 20 dakikadır. Normal öğretim yapan okullarda yemek ve dinlenme için en az 40, en çok 60 dakika ara verilmesi esastır.

İlköğretim okullarında ders yılı süresinin 180 iş gününden az olmaması esastır. Kayıt-kabuller ile dinlenme ve yaz tatilinin başlama ve bitiş tarihleri, her yıl düzenlenen çalışma takviminde belirtilir. Öğretim yılının başlaması, yarıyıl tatili ve ders kesimi tarihleri MEB tarafından belirlenir. Ders yılı iki yarıyla ayrılır. Birinci yarıyıl; genellikle Eylül ayının ikinci haftasında başlar, Ocak ayının son haftası içinde sona erer. İkinci yarıyıl; Şubat ayının ikinci haftasında başlar Haziran ayının ikinci haftasında sona erer. İki yarıyıl arasında dinlenme tatili verilir. Dinlenme tatili Ocak ve Şubat aylarında iki hafta süreyle yapılır. İlköğretim okullarının yaz tatili, sınavların bitimi tarihinden yeni öğretim yılının başına kadar sürer.

İlköğretim okullarındaki öğrenci gruplamaları sınıf temeline göre yapılır ve teorik olarak aynı yaştaki çocuklar aynı sınıfta bulunurlar. Sınıf esasına dayalı gruplandırmanın yanında, ilköğretimde birleştirilmiş sınıf uygulaması bulunmaktadır.

3.3 Eğitim programları

İlköğretim programları ve ders kitapları merkezi olarak belirlenmektedir. Eğitim programlarının hazırlanıp yürürlüğe konmasından Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı sorumludur. Eğitim programlarının geliştirilmesi; bir sistem bütünlüğü içinde, bireylerin ve toplumun ihtiyaçları doğrultusunda, eğitim-öğretimle ilgili yasa ve kararlar ile çağın gerekleri, konu alanlarının özellikleri ve AB eğitim standartları dikkate alınarak yapılmaktadır.

Mevcut ilköğretim programlarının hazırlanmasında, bilişsel ve yapılandırmacı (constructivist) öğrenme yaklaşımları temele alınmıştır. Buna paralel olarak, ölçme ve değerlendirme sürecinde, yapılandırmacı öğrenme kuramlarına dayanan alternatif değerlendirme yaklaşımları (performans değerlendirmesi, ürün dosyası hazırlanması, duyuşsal gelişimlerin izlenmesi, çeşitli ölççeklerin kullanılması vb.) dikkate alınmıştır.

İlköğretim programının öngördüğü ortak beceriler şunlardır: Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma becerisi, eleştirel düşünme becerisi, yaratıcı düşünme becerisi, iletişim becerisi, problem çözme becerisi, araştırma-sorgulama becerisi, bilgi teknolojilerini kullanma becerisi, girişimcilik becerisi. Programda afet eğitimi ve güvenli yaşam, girişimcilik, insan hakları ve vatandaşlık, özel eğitim, rehberlik ve psikolojik danışma, sağlık kültürü, spor kültürü ve olimpik eğitim, ara disiplin alanları olarak belirlenmiştir.

Programda yer alan dersler zorunlu ve seçmeli olarak ikiye ayrılmıştır. Zorunlu dersler, Türkçe, matematik, fen ve teknoloji, yabancı dil, din kültürü ve ahlak, görsel sanatlar, müzik ve beden eğitimi. Seçmeli dersler; sanat ve sporla ilgili dersler, bilgisayar, satranç vb. Ayrıca, öğrencilerin gelişimini desteklemek ve gelecekteki okul türlerine yönelme desteği sağlamak üzere tüm sınıflarda haftada bir saat rehberlik / sosyal etkinlikler dersi vardır. Aynı sınıftaki (dolayısıyla benzer yeterlikteki) tüm öğrencilere aynı dersler (konular) öğretilir. Ancak seçmeli dersler farklılaşır. Haftada 30 saat ders vardır. Bunun 26-28 saati zorunlu, 2 saati seçmeli derslere ayrılmıştır.

İlköğretim kurumlarında öğretme yöntemlerinin ne olacağına öğretmenler tarafından karar verilmekle birlikte, ders kitapları merkezi olarak belirlendiğinden kitapların yazıldığı yaklaşım öğretim yöntemlerinin seçiminde yönlendirici olmaktadır. Her öğretmen kendi dersi ile ilgili olarak programının gerektirdiği hazırlıkları yapmaktan sorumludur. *İlköğretim okullarında* okutulacak ders kitapları MEB tarafından belirlenmekte ve 2004 yılından bu yana ücretsiz olarak okullara dağıtılmaktadır. Ders kitapları mevcut programın içeriği doğrultusunda Ders Kitabı, Öğretmen Kılavuz Kitabı, Öğrenci Çalışma Kitabı biçiminde üretilmiştir.

3.4 Değerlendirme, sınıf geçme ve belgelendirme

İlköğretim programı değerlendirmeyi, öğrenmenin ayrılmaz bir parçası olarak görür. Sadece öğrenme ürününü değil, öğrenme sürecini de değerlendirir. Uygun ölçme ve değerlendirme yöntemleri ile çocuğun gelişimini de izler.

Öğrencilerin başarısı; sınavlar, varsa proje ve öğrencilerin performanslarını belirlemeye yönelik çalışmalardan alınan puanlara göre belirlenir. Öğrencilerin performansını belirlemeye yönelik çalışmalar; ders ve etkinliklere katılım ile performans görevlerinden oluşur.

Öğretmenler, ölçme ve değerlendirmenin genel esaslarını, derslerin öğretim programlarında yer alan genel amaçları ve kazanımları dikkate alarak öğrencilere sınavlar, projeler ve performans ödevleri yaptırır. Özel eğitim kapsamındaki öğrencilerin sınav, proje, performans görevleri ve ders içi performansları bireyselleştirilmiş eğitim programları dikkate alınarak değerlendirilir.

İlköğretim okullarının her sınıfı için öğrencilerin başarıları dört ayrı notla, başarısızlıkları ise bir tek notla değerlendirilir. Geçer notlar şunlardır: Orta (2), iyi (3), çok iyi (4), pekiyi (5). Geçmez not ise 1'dir.

Sınavlar öğretmenler tarafından yapılır. 1, 2 ve 3 üncü sınıflarda öğrencilerin gelişimi, ilerleme ve çabaları, sınavlar yapılmaksızın proje, performans ödevi ve ders içi performanslarını temel alan öğretmen gözlemlerine dayalı olarak değerlendirilir. 4, 5, 6, 7 ve 8 inci sınıflarda bir yarıyıldık haftalık ders saati üçten az olan derslerde en az iki, üç ve üçten fazla olan derslerde ise en az üç sınav yapılır. Öğrencilerin başarıları sınavlarla birlikte proje, performans ödevi, ders içi performanslarına dayalı olarak değerlendirilir. Bir yarıyıldık her dersten en az bir sözlü (Yabancı dil dersi için en az iki sözlü notu) notu verilmesi esastır.

İlköğretimde öğrenci, kendi yaş grubu içinde bir bütün olarak yetiştirilir ve değerlendirilir. Buna göre; Öğrencinin yıllık başarısı, her dersten ayrı ayrı değil, tüm derslerden ve sosyal etkinlik çalışmalarından bir bütün olarak değerlendirilir. Başarılı öğrenciler doğrudan bir üst sınıfa geçirilir.

İlköğretim kurumlarında bir üst sınıfa devam etmek veya mezun olabilmek için öğrencinin iki yarıyıl not ortalaması 2'den aşağı olamaz. Otomatik sınıf geçme yoktur.

Sınıf seviyesine göre yetersizlikleri görülen öğrenciler için ikinci yarıyılın ilk ayı içinde sınıf veya branş öğretmenleri, okul rehber öğretmeni, okul yönetimi ve öğrenci velilerince öğrencinin, okulun ve çevrenin durumuna göre destekleyici önlemler alınır (özel kurslar vb.).

Alınan bütün önlemlere rağmen bir üst sınıfta güçlüklerle karşılaşabilecek öğrencilerin sınıf geçmesine veya sınıf tekrarına; 1, 2 ve 3 üncü sınıflarda okul müdürünün veya müdür yardımcısının başkanlığında sınıf öğretmeni ile varsa okulun rehber öğretmeni, 4, 5, 6, 7 ve 8 inci sınıflarda ise şube öğretmenler kurulunda karar verilir.

Birleştirilmiş sınıflarda, 3. ve 5. sınıflar dışındaki öğrencilere sınıf tekrarı yaptırılmaz. Kaynaştırma yolu ile eğitimlerine devam eden özel eğitim gerektiren öğrencilere, başarısızlıklarından dolayı sınıf tekrarı yaptırılmaz.

İlköğretim okulları sekiz yıllık okullardan oluşur (single structure) ve bitirenlere *ilköğretim diploması* verilir. Ara sınıflarda, her yılın sonunda öğrenciye bir karne verilir (öğrenci durum belgesi). Zorunlu öğrenim çağı sonuna kadar (14 yaşının sonuna kadar) 8 inci sınıfı bitiremeyenlere, ilköğrenimlerini tamamlamak üzere en çok dört öğretim yılı daha ek süre verilir. Bu süre sonunda da okulu bitiremeyenlere, öğrenim durumunu gösterir "Öğrenim Belgesi" verilir. İlköğretim son sınıfta ayrı bir "bitirme sınavı" yoktur.

Zorunlu öğrenim çağı dışına çıkan ve 8. sınıfı bitiremeyen öğrenciler *Acık İlköğretim Okuluna* yönlendirilir.

İlköğretimi bitiren her öğrenci *ortaöğretime (liseye)* devam etme hakkına sahiptir. Bazı lise türlerine (*Anadolu liseleri, fen liseleri, sosyal bilimler lisesi vb.*) giriş merkezi sınavla (SBS) yapılır. *İlköğretim okullarını* bitirenler, *genel lise* ya da *mesleki-tekniik liseyi* seçmede özgürdürler. Öğrencilere, ilköğretim sürecinde gerekli mesleki rehberlik desteği sağlanır. Bununla birlikte nihai karar yetkisi öğrenci ve ailesindedir.

3.5 Rehberlik ve danışma

İlköğretimde öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmelerine, eğitim sürecinden yetenek ve özelliklerine göre en üst düzeyde yararlanmalarına ve gizil güçlerini en uygun şekilde kullanmalarına ve geliştirmelerine yönelik olarak öğrencilere rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri verilir. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği esaslarına göre yürütülür. Rehberlik hizmetlerinde; koordinatör psikolojik danışman, psikolojik danışman, sınıf rehber öğretmeni, psikolog, psikometrist, eğitim programcısı, özel öğretim öğretmeni, çocuk gelişimi ve eğitimcisi ve sosyal çalışmacılar görev alır. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkin biçimde yürütülmesini sağlamak amacıyla tüm il merkezlerinde ve nüfus büyüklüğüne göre bazı ilçe merkezlerinde toplam 204 Rehberlik ve Araştırma Merkezi (RAM) oluşturulmuştur.

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre İlköğretim okullarında oluşturulan rehberlik ve psikolojik danışma servislerinde yeterli sayıda rehber öğretmen/psikolojik danışman görevlendirilir. Rehber öğretmen/psikolojik danışman öğrencilerin durumlarıyla ilgili olarak diğer öğretmenlerle ve velilerle iş birliği yapar.

Okul müdürlüğünce öğretim yılı başında 6, 7 ve 8 inci sınıfların her şubesinde bir şube rehber öğretmeni görevlendirilir. 1, 2, 3, 4 ve 5 inci sınıflarda bu görevi sınıf öğretmeni yürütür. İlköğretim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri İlköğretim Okulları Haftalık Ders çizelgesinde yer alan rehberlik ve sosyal etkinlikler dersi içinde yürütülmektedir.

3.6 Öğretmenler

İlköğretim okullarında dersler sınıf veya *branş* öğretmenleri tarafından okutulur. İlköğretim okullarının 1-5 inci sınıflarında sınıf öğretmenliği esastır. 6-8. sınıfta alan öğretmenleri görevlidir. Bazı dersler için 4. sınıftan itibaren *branş öğretmenleri* görevlendirilebilir (müzik, beden eğitimi, yabancı dil vb.).

Türkiye’de ilköğretim okullarına (sınıf öğretmeni ve alan öğretmeni) öğretmen yetiştirme işlevini, diğer öğretmenlerde olduğu gibi, eğitim fakülteleri (ilköğretim bölümleri) üstlenmişlerdir. Bu bölümde; *sınıf öğretmenliği* ve *branş öğretmenlikleri* (Fen bilgisi, sosyal bilgiler, matematik vb) ayrı programlarla yetiştirilir. Bu programın normal öğretim süresi 4 yıldır. Mezun olanlar, *lisans diploması* alırlar. İlköğretim programında yer alan bazı branş derslerinin (yabancı dil, müzik, resim iş, bilgisayar vb.) öğretmenleri ise yine lisans düzeyinde ancak başka bölümlerde yetiştirilir.

Diğer eğitim kademelerinde olduğu gibi, Türkiye’de ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin mesleki statüleri yasalarla düzenlenmektedir ve “devlet memuru” statüsündedirler (Bkz. Ulusal Dosya Bölüm 8.2).Yine, devlet memurlarının büyük bölümünde olduğu gibi daimi statüde istihdam edilirler ve istihdam garantisine sahiptirler. Ancak son yıllarda, sözleşmeli statüde çalışanların sayıları giderek artmaktadır.

Türkiye’de öğretmenlerin hizmet içi eğitimi ve daha üst düzeydeki eğitim ve gelişimleri Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 48 ve 49. maddeleri, 657 ve 3797 Sayılı Kanunlar ve bunlara dayalı olarak çıkarılmış yönetmelikler çerçevesinde düzenlenip yürütülmektedir. Öğretmenler, her öğretim yılının başlangıcında ve bitiminde 10 gün süren seminerlere katılmakla yükümlüdürler.

4. ORTAÖĞRETİM

Bugünkü ortaöğretim sisteminin temel yasal çerçevesi 1973 yılında çıkarılan ve zaman içinde çeşitli değişikliklere uğrayan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile belirlenmiştir. Bu yasa dışında ortaöğretimle ilgili başka yasalar da vardır. Bu yasa ortaöğretimin kapsamını (okul türlerini ve süresini), ortaöğretimden yararlanma hakkı ve giriş koşullarını, ortaöğretimin amaçlarını belirlemektedir. Ortaöğretim okullarının genel amaçları bu kanunun 28. maddesinde belirlenmiştir: "Ortaöğretimin amaç ve görevlerinin, Millî Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak;

- Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanıtmak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak,
- Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yükseköğretime veya hem mesleğe hazırlamak" olarak belirlenmiştir. Yasada bu görevler yerine getirilirken öğrencilerin istekleri ve yetenekleri ile toplumun ihtiyaçları arasında denge sağlanması öngörülmüştür.

Ortaöğretim, zorunlu eğitim (ilköğretim) sonrası dört yıl süreli öğretim kurumlarından (liselerden) (ISCED 3) oluşmaktadır. Bu okullar, "genel liseler" ve "mesleki ve mesleki-teknik liseler" olmak üzere iki grupta toplanmaktadır. Bu iki okul grubu dışında, nüfusu az ve dağınık olan yerlerde, ortaöğretimin hem genel hem de mesleki ve teknik öğretim programlarının bir arada uygulandığı "çok programlı lise" (hem genel hem de mesleki içerikli programlar) olarak adlandırılan okullar da vardır.

Günümüzde "ortaöğretim" tek bir kademedен oluşmaktadır (ISCED 3). 1997 yılında 4306 sayılı yasa ile zorunlu eğitimin 5 yıldan 8 yıla çıkarılmasıyla birlikte, ortaöğretimin birinci kısmını oluşturan "ortaokullar" (*lower secondary schools*) ilköğretimle bütünleştirilmiştir.

Daha önce üç yıl süreli olan ortaöğretim okulları, 2005-2006 öğretim yılından geçerli olan yeni düzenlemeyle en az dört yıl süreli hale getirilmiştir. Ortaöğretimin sınırlı sayıdaki bazı okulları ile özel ortaöğretim okullarında, eğitim programlarının hedeflerine uygun olarak ayrıca yabancı dil hazırlık sınıfları bulunmakta, bu okullarda fen grubu ve matematik dersleri yabancı dilde yapılabilmektedir. (Örneğin, sosyal bilimler liseleri, Kadıköy Anadolu Lisesi, Galatasaray Lisesi, İstanbul Lisesi).

Temel ilke olarak, öğrencilerin zorunlu ilköğretim sonrasında ilgi ve yetenekleri ölçüsünde genel ve mesleki-teknik ortaöğretim kurumlarından yararlandırılması amaçlanmaktadır. Ortaöğretim sisteminde, bu amacı gerçekleştirmeye yönelik bir okul çeşitliliği vardır.

Ortaöğretim kademesi teorik olarak 14-17 yaş grubunu kapsamaktadır ve zorunlu eğitim kapsamı dışındadır. İlköğretileri bitirmiş ve kayıt döneminde 19 yaşını tamamlamamış olan herkes ortaöğretime devam etme hakkına sahiptir. Sınıfların oluşturulması genellikle giriş yılındaki öğrencilerin yaşlarına bağlı olmaktadır. Ancak, genellikle, sınıf tekrarı, okula geç başlama gibi istisnai durumlar dışında aynı yaş grubundaki öğrenciler aynı sınıflarda öğrenim görürler. Diğer kademelerde olduğu gibi ortaöğretimde de karma eğitim yapılır. Bununla birlikte, mesleki-teknik eğitim okullarında bazı alanlar belirli bir cinsiyeti ilgilendiren bir meslekle ilişkili olmakta (Örneğin, çocuk gelişimi, ebelik) ve bu nedenle kız ya da erkek öğrenciler bazı alanlarda ağırlıklı olabilmekte, hatta tek bir cinsiyetin olduğu sınıflar da oluşabilmektedir.

Sınıflardaki öğrenci sayıları okul türüne göre farklılık göstermektedir. Genel liselerin sınıflarındaki öğrenci sayılarının ne olacağına ilişkin yasal bir düzenleme yoktur. Özel yetenek sınavı ile öğrenci alan Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi ile Fen Lisesi ve Sosyal Bilimler Lisesinde bir sınıfta bulunması gereken öğrenci sayısı 24 ile sınırlandırılmıştır. Genel eğitim veren Anadolu liseleri ile tüm mesleki ve teknik eğitim okullarında bir sınıfta bulunması gereken öğrenci sayısı 30 ile sınırlandırılmıştır. Kayıt yaptıran öğrenci sayısı 12'den az olan programlarda sınıf oluşturulmaz. Öğrenciler isteklerine göre başka programlara yönlendirilir.

Ortaöğretim okullarında devam zorunludur. Ders yılı içinde yasal bir mazereti (sağlık vb.) olmaksızın toplam 20 gün okula devam etmeyen öğrenciler, notları ne olursa olsun başarısız sayılır ve sınıf tekrar ederler.

Devlet okullarında ilke olarak eğitim ücretsizdir. Ancak, ailelerin okullara katkıları bulunmaktadır. Öğrenci velilerinin kayıt sırasında ya da yıl içinde yapacakları gönüllü bağışları Okul-Aile Birliklerince kabul edilmektedir. Bu yolla sağlanan kaynaklar okulların işletme giderleri (destek personeli, temizlik, bakım-onarım, kırtasiye vb.) için kullanılmaktadır. Diğer taraftan, ulaşım, okul gereçleri, beslenme vb. doğrudan harcamalar öğrenci aileleri tarafından karşılanmaktadır. Ancak, Milli Eğitim Bakanlığı maddi olanaklardan yoksun ve başarılı öğrencilere ve ulaşım yönünden zorluklar yaşayan öğrencilere ortaöğretime devam etme olanağı sağlamak amacıyla parasız yatılılık, pansiyon ve burs hizmetleri sunmaktadır. Özel okullar ise ücretlidir. Özel okullara devam eden öğrenciler (aileleri) önceden belirlenen ve ilan edilen öğrenim ücretini ödemek durumundadırlar. Özel okullardaki öğrenim ücretleri okuldan okula farklılık göstermektedir.

2006-2007 öğretim yılından itibaren ortaöğretim okullarında da ders kitapları öğrencilere Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ücretsiz olarak verilmektedir.

Genel ortaöğretim kurumları, öğrencilerini yükseköğretime hazırlayan programlar sunarken, mesleki-teknik ortaöğretim kurumları hem yükseköğretime hem de istihdama yönelik programlar sunarlar ve uygulamalı eğitimlerini işyerleriyle ortaklaşa yürütürler.

Ortaöğretim okullarının büyük çoğunluğu kamu okullarıdır. Özel okulların öğrenci sayısının toplam öğrenci içindeki payı yalnızca % 2,8'dir. Toplam ortaöğretim içinde mesleki ortaöğretimin payı ise %40,7'dir.

4.1. Genel Ortaöğretim

Genel ortaöğretim okulları altı okul türünden oluşmaktadır: Genel Lise, Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Anadolu Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi. Bu okullar temel olarak öğrencileri yükseköğretime hazırlayan okullardır. Ancak, sınıflarda bulunan öğrenci sayıları, öğretmen seçimi, giriş koşulları, yabancı dil ağırlığı vb. bakımlarından bazı farklılıklar göstermektedirler.

4.1.1 Kayıt-kabul koşulları

İlköğretimi bitirmiş ve kayıt döneminde 19 yaşını tamamlamamış olan herkes ortaöğretime devam etme hakkına sahiptir. Ortaöğretim okullarından *genel liselere ve mesleki ve teknik liselere* ilköğretim mezunu olan herkes doğrudan kayıt yaptırırken, diğer okul türlerine giriş sınavlarıyla öğrenci alınmaktadır.

İki tür giriş sınavı bulunmaktadır: (1) *Seviye Belirleme Sınavı* (SBS): Bu sınav sınavla öğrenci alan ortaöğretim kurumlarına giriş için merkezi olarak uygulanan çoktan seçmeli bir sınavdır. Bu sınava ilköğretim 6., 7. ve 8. sınıf öğrencileri katılmaktadır. Öğrenciler sınavlardaki başarı sıralamasına göre kontenjanlar ölçüsünde başvurdukları okullara yerleştirilmektedir. Tüm Anadolu liseleri, sosyal bilimler liseleri ve fen liseleri bu sınavla öğrenci almaktadırlar. (2) *Özel Yetenek Sınavı*: Spor ve güzel sanatlar alanlarındaki okullar özel yetenek sınavı ile öğrenci almaktadırlar.

Kayıt kabul koşulları ve süreçleri merkezi olarak MEB tarafından belirlenmekte ve ilan edilmektedir.

4.1.2 Okul zamanının düzenlenmesi ve sınıfların oluşturulması

Ortaöğretim kurumlarında, ders yılının 180 iş gününden az olmaması esastır. Ders yılının süresi, derslerin başladığı günden kesildiği güne kadar okulun açık bulunduğu günler ile öğrencilerin törenlere katıldıkları resmî ve mahallî bayram günleri sayılarak hesaplanır.

Öğretim yılı yarıyıl (sömestr) esasına göre düzenlenmiştir ve iki yarıyıldan oluşur. Birinci yarıyıl (genellikle Eylül ayının ikinci haftasında başlar ve Ocak ayının sonunda biter) ile ikinci yarıyıl (genellikle Haziran ayının ikinci veya üçüncü haftası sonunda biter) arasında yarıyıl tatili verilir. Yarıyıl tatili Şubat ayında iki hafta süreyle yapılır. Öğrencilerin yaz tatili ders yılının bitiminden itibaren başlar. Yarıyıl ve yaz tatili dışında öğretim yılı içinde dini, millî ve bazı özel günlerde okullar tatildir. Ayrıca, belirtilen tatil zamanlarına ek olarak, özel yabancı okullar ve özel azınlık okulları, kendi dini bayramlarında ve özel günlerinde tatil edilir. Öğretim yılının başlaması, yarıyıl tatili ve ders kesimi tarihleri Bakanlıkça belirlenir.

Okullar için bir hafta beş gündür (Pazartesi-Cuma). Okullarda *tam gün* ya da *ikili* eğitim yapılır. Tam gün eğitim yapan okullarda dersler 45 dakikadır. İkili öğretim yapan okullarda ise 40 dakika olabilir. Ders araları okullarca saptanır. Derslerin başlama ve bitiş saatleri Millî Eğitim Müdürünün başkanlığında okul-aile birliğinden de bir temsilci alınarak okul müdürlüklerince saptanır. İlçelerdeki okulların günlük çalışma çizelgeleri, yerel koşullara göre okul müdürlerince düzenlenir. Yaz ve kış dönemlerindeki çalışma durumu Millî Eğitim Müdürlerinin başkanlığında toplanan okul müdürleri tarafından saptanır.

Mesleki teknik öğretim okullarında yapılan meslekî eğitimde ders saati, işletmede yapılan beceri eğitiminde ise çalışma saati esas alınır. Buna göre bir ders saati 40 dakika, dinlenme süresi ise en az 5 dakikadır. Gerektiğinde atölye ve laboratuvar uygulamaları ile zümre öğretmenler kurulunun kararıyla özelliğine göre bazı dersler blok ders şeklinde yapılabilir. Ancak her blok ders, iki ders saati süresini geçemez.

Ortaöğretim kurumlarında gündüz eğitim yapılır. Açıköğretim lisesi olduğu için yetişkinlere yönelik gece eğitim yapan okul sayısı çok sınırlıdır.

Derslerin başlama saatleri uygulamada genellikle 07.30-08.30 olmaktadır. Bitiş saatleri, tam gün ya da ikili eğitim ve okulların haftalık ders saatlerine göre farklılaşmaktadır. Genel eğitim veren okullarda bütün dersler okullarda yapılırken, mesleki-teknik eğitim veren okullarda 9. sınıfta bütün dersler okulda, 10.,11. ve 12. sınıf alan derslerinin uygulamalı kısmı işyerlerinde yapılmaktadır.

Öğrencilerin devam etmeleri gereken haftalık toplam ders saati sayısı hem okul türüne hem de sınıf düzeyine göre farklılık göstermektedir. Genel eğitim veren okullardaki toplam haftalık ders saati sayısı 30 ile 37, mesleki ve teknik liselerde 35 ile 45 saat arasında değişmektedir.

4.1.3 Eğitim programları

Tüm okullarda Bakanlıkça hazırlanan ders çizelgeleri ve öğretim programları uygulanmaktadır. Öğretim programları minimum ve maksimum haftalık ders saati sayısını, hangi sınıflarda hangi derslerin okutulacağını, zorunlu ortak dersleri, alan derslerini ve seçmeli dersleri ve bunların toplam saatlerini belirler. Öğretim programları, öğrencilerin ilgi, yetenek, bireysel farklılıkları ve yönelecekleri alan/dalın özelliklerine uygun olarak ortak dersler, alan/dal dersleri ile seçmeli derslerden oluşur. Ortak dersler genel eğitimle ilgili dersler olup büyük çoğunluğu birinci sınıf programlarında yer alır. İkinci yıldan başlayarak tüm ortaöğretim okullarında öğrenciler bir alan seçmek ve o alanın derslerini ağırlıklı olarak almak durumundadırlar. Seçmeli dersler; öğrencilerin yöneldiği alan/dalda gelişmelerine veya ilgi ve istekleri doğrultusunda kişisel yeteneklerini geliştirmelerini sağlayan derslerdir

Uygulanan programın türüne göre birinci sınıftan sonraki dersler alanların birinde ağırlık kazanmaktadır. Öğrenciler ilgi ve başarı durumlarına göre ikinci yıldan itibaren farklı alanlara yönlendirilmektedir. Liselerde, Anadolu Liselerinde, Fen Liselerinde, Sosyal Bilimler Liselerinde, Anadolu Öğretmen Liselerinde aşağıdaki şu dört alandan/programdan birisi ya da bir kaçını bulur. (1) Fen Bilimleri (2) Sosyal Bilimler (3) Türkçe-Matematik ve (4) Yabancı Dil.

Güzel Sanatlar ve Spor Liselerinde resim, müzik ve spor alanları bulunmaktadır. Bakanlığın uygun görmesi durumunda güzel sanatlara yönelik programlar uygulayan başka alanlar da açılabilir. Birinci yıldaki dersler liselerle benzer biçimde genel eğitimle ilgili ortak ve seçmeli derslerden

oluşmaktadır. Diğer sınıflarda genel eğitimle ilgili derslerin yanında ağırlıklı olarak kendi konu alanındaki dersler okutulmaktadır.

Alanlar ile yükseköğretim programları ilişkilendirilmiş durumdadır. Genel eğitim veren ortaöğretim okullarındaki alan dersleri daha çok yükseköğretimin farklı alanlarına yönelik yeterlilikler kazandıran derslerden oluşmaktadır. Bu nedenle öğrenciler yükseköğretime geçişte yapacakları tercihleri hesaba katarak alan tercihinde bulunmak durumundadırlar.

Derslerin öğretimi Türkçe yapılır. Ancak, Anadolu Liselerinde (hem genel hem mesleki teknik) matematik ve fen bilimleri (Fizik, Kimya, Biyoloji) dersleri, yabancı dilde de yapılabilir

Öğretim yöntemlerinin ve öğrenme materyallerinin ne olacağına, sınav, ödev ve projeler ile uygulamaların nasıl olacağına ve öğretimin nasıl değerlendirileceğine öğretmenler tarafından karar verilir. Zümre oluşturabilecek kadar öğretmenin olduğu derslerde bu konularda zümre öğretmenleri ortak karar verebilirler. Okullarda kullanılacak ders kitapları ve eğitim araçlarının Milli Eğitim Bakanlığı'nca belirlenmesi esastır. 2006-2007 öğretim yılından itibaren ders kitaplarının ücretsiz olarak MEB tarafından dağıtılması nedeniyle, öğretmenlerin kitap seçme olanakları kalmamıştır.

Her öğretmen kendi dersi ile ilgili olarak programının gerektirdiği hazırlıkları yapmaktan sorumludur. Ortaöğretim okullarında öğretim yılı başında her öğretmenin verdiği dersler için yıllık plan yapması ve bu planın okul müdürünce onaylanmış olması esastır. Günlük planlar yapılırken yıllık plana uyulması gerekir. Öğretmenler video, slâyt, radyo-kasetçalar, tepegöz, televizyon vb. görsel araçları kullanabilirler. Okulların çok büyük bir kısmında iletişim ve bilgi teknolojilerinden öğretmenlerin ve öğrencilerin yararlanması olanaklıdır. Bu amaçla bilgi teknolojisi sınıfları oluşturulmuştur.

4.1.4 Değerlendirme, sınıf geçme ve belgelendirme

Öğrencinin başarısı, öğretim programı esas alınarak dersin özelliğine göre yazılı, sözlü ve uygulamalı sınav, ödev ve projeler ders içi ve ders dışı öğrenme etkinlikleri değerlendirilerek saptanır. Yazılı sınavların sayısı, haftalık ders saati sayısı üç ve daha fazla olan dersler için üçten, bir ve iki saat olan dersler için ikiden az olamaz. Bir dönemde öğrencilere her dersten en az bir sözlü sınav puanının verilmesi esastır. Sözlü puanı, öğrencilerin sosyal etkinliklerdeki çalışmaları, derse hazırlıkları, ders içindeki etkinlikleri ve dersle ilgili araştırma çalışmaları değerlendirilerek verilir. Değerlendirme yarıyıl ve yılsonu esasına göre yapılır. Bir dersin yılsonu notu; birinci ve ikinci yarıyıl notlarının aritmetik ortalamasıdır. Sınav, ödev ve projeler ile uygulamalar, 100 tam puan üzerinden değerlendirilir. Değerlendirme sonuçları, öğretmen not defteri ile not çizelgelerine puan olarak yazılır. Puanların not değeri ve derecesi aşağıdaki gibidir.

Puan	Not	Derece
85 - 100	5	Pekiyi
70 - 84	4	İyi
55 - 69	3	Orta
45 - 54	2	Geçer
25 - 44	1	Geçmez
0 - 24	0	Etkisiz

Dönem puanı, yılsonu puanı, yılsonu başarı puanı ve mezuniyet (diploma) puanı 100 üzerinden; dönem notu, yılsonu notu ve yılsonu başarı notu da 5'lik not sistemine göre belirlenir. 5'lik not sisteminde başarı dört, başarısızlık iki notla değerlendirilir.

Bir öğrencinin bir üst sınıfa geçmesi, öğrencinin birinci ve ikinci yarıyıl sonunda aldığı notlara bağlıdır. Öğrencinin, ders yılı sonunda herhangi bir dersten başarılı sayılabilmesi için; (a) ikinci dönem notunun, en az "Geçer" ancak birinci dönem notu "Etkisiz" ise ikinci dönem notunun en az "Orta", (b)

işletmelerde beceri eğitimi gören öğrencilerin yılsonu beceri sınavı notunun en az "Geçer" olması gerekir.

Genel ve mesleki-teknik ortaöğretim okulları diplomaya (lise diploması) götüren programlar sunarlar. Derslerini (mesleki-teknik okullarda derslerini ve stajlarını) başarıyla tamamlayan öğrencilere bitirdiği okul türünün adıyla adlandırılan *lise diploması* verilir. Her bir dersin başarılması esas olup bitirme sınavı (Final Examination) yoktur. Diplomaların üzerinde öğrencinin mezuniyet ortalaması ve alanı/dalı belirtilir. Diplomalar yükseköğretime giriş sınavına başvurma ve yasalarla belirlenen işlere girme veya kendi işinde çalışma olanağı sağlar. Ayrıca, mesleki-teknik okulları bitirenler mezun oldukları alanlarda iki yıllık meslek yüksek okullarına sınavsız geçiş hakkına sahiptirler.

Okuldan ayrılan veya diploma almaya hak kazanan her öğrenciye; kimliğini, diploma bilgilerini, okul öğrenimi boyunca aldığı dersleri, ders notlarını gösteren öğrenim belgesi (Leaving Certificate) verilir. Bu belge yalnızca bilgilendirme amaçlı olup diploma yerine geçmez, herhangi bir yasal hak sağlamaz.

4.1.5 Rehberlik ve danışma

Ortaöğretim kurumlarında öğrencilerin bireysel, eğitsel ve mesleki rehberlikle ilgili gereksinimleri programlarda yer alan iki ders kapsamındaki etkinlikler yoluyla karşılanmaya çalışılmaktadır: (1) Tanıtım ve Yönlendirme: Bu dersin temel amacı öğrencilerin birinci yılın sonunda seçmek durumunda oldukları alanı/dalı kendi ilgi ve yeteneklerine göre yapabilmelerine yardımcı olmaktır. (2) Rehberlik dersleri: Eğitsel, mesleki ve kişisel gelişim alanlarında sınıf rehberlik kazanımlarına ve yeterliliklerine yöneliktir. Okullardaki rehberlik hizmetleri ayrıca öğrenciyi tanımaya yönelik ölçme-değerlendirme, öğretmene ve ailelere destek, özürü ve özel önlemlere ihtiyacı olan öğrencilere destek gibi unsurları da içermektedir.

Ayrıca, rehberlik ve danışma etkinliklerinin etkin biçimde yürütülmesini sağlamak amacıyla tüm il merkezlerinde ve nüfus büyüklüğüne göre bazı ilçe merkezlerinde *Rehberlik ve Araştırma Merkezleri* (RAM) kurulmuştur. Bu merkezlerde yeterli sayıda psikolojik danışman, psikolog, eğitim programcısı, sosyal çalışmacı, çocuk eğitimi ve gelişimcisi ile özel eğitime yönelik alan uzmanları görev yapmaktadır. Bu merkezler okullara profesyonel destek sağlamaktadır.

4.1.6 Öğretmenler ve eğitimciler

Ortaöğretim öğretmenleri belli bir konu alanında/alanlarında uzmanlaşmışlardır. Tüm öğretmenler kendi branşlarındaki/alanlarındaki dersleri okuturlar. Aynı dersi okutan öğretmenler okul büyüklüğüne göre zümre öğretmenleri grubunu oluştururlar. Bu öğretmenler derslerin yürütülmesinde işbirliği halinde çalışırlar. Bir öğretmen birden çok sınıfın dersine girebilir. Bir öğretmenin bir sınıfla birlikteliği dersinin süresi ile sınırlıdır.

Öğretmenlerin en az lisans mezunu olmaları ve öğretmenlik eğitimi almış olmaları önkoşuldur. Öğretmenlik eğitimi; alan ve genel yeterlik dersleri yanında, kuramsal ve uygulamalı eğitim derslerinden oluşur. Öğretmenliğe yeni başlayan öğretmenler stajyer öğretmen olarak adlandırılır ve deneyimli bir öğretmen gözetiminde veya birlikte derse girerler. Devlet okullarında çalışan öğretmenlerin büyük çoğunluğu daimi statüde ve tam zamanlı devlet memurudurlar. Ancak, 2005 yılından bu yana sözleşmeli öğretmen ataması da yapılmaktadır.

Öğretmenlerin hizmet içi eğitime katılma süreleri yasal olarak belirlenmemiştir ve katılım zorunlu değildir. Milli Eğitim Bakanlığı gereksinim duyulan çeşitli alanlarda hizmet içi eğitim kursları düzenler ve barınma ve beslenme giderlerini karşılayarak öğretmenleri düzenlenen hizmet-içi eğitim etkinliklerine katılmaya davet eder ya da görevlendirir.

4.2. MESLEKİ ORTAÖĞRETİM

Mesleki ve teknik ortaöğretim okulları endüstriyel ve teknik, ticaret ve turizm, sosyal hizmetler ve din hizmetleri alanlarında programlar uygulayan farklı türdeki okuldan oluşmaktadır. En yaygın olanları Teknik ve Meslek Liseleri, Sağlık Meslek Liseleri, Ticaret Meslek Liseleri, İmam Hatip Liseleri'dir. Bu okulların hem yükseköğretime hem de istihdama hazırlama gibi ikili amaçları bulunmaktadır.

Mesleki ve teknik eğitim veren ortaöğretim okullarında birinci yıldaki zorunlu dersler ile Bilgi ve İletişim Teknolojisi dersi ve üçer saatlik seçmeli ders alınmaktadır. İkinci yılda alanlara, üçüncü yılda meslek dalına ayrılırlar ve dördüncü yılda da bu dallara devam ederek mezun olurlar.

4.2.1 Kayıt-kabul koşulları

Mesleki ve teknik öğretim okullarına giriş koşulları genel ortaöğretim okulları ile aynıdır. Ayrıntılar için 4A.1 alt bölümüne bakınız.

4.2.2 Okul zamanının düzenlenmesi ve sınıfların oluşturulması

Bu alt bölümde mesleki ve teknik liselerin kendilerine özgü konulara yer verilmiştir. Bu alt boyutla ilgili diğer konularla ilgili (öğretim yılının düzenlenmesi, tatiller, okul günleri ve ders saatlerinin belirlenmesi, sınıfların oluşturulması, ders kitapları vb. konular) ayrıntılı bilgi için bakınız 4.1.1.

Meslekî ve teknik eğitim okullarında, 9. sınıf öğrencileri derslerinin tamamını okullarda, 10., 11. ve 12. sınıf öğrencileri ise haftanın iki günü okullarda teorik ve uygulamalı eğitim, haftanın üç günü ise "işletmelerde beceri eğitimi" almaktadırlar. Ancak turizm mevsimi nedeniyle, otelcilik ve turizm meslek liselerinin öğrencileri Ekim-Mart ayları arasındaki altı aylık dönemde okullarda eğitim görmekte, Nisan-Eylül ayları arasındaki altı aylık dönemde ise işletmelerde beceri eğitimi almaktadırlar. Böylece, işletmelerin makine, araç-gereç ve mesleğinde uzmanlaşmış usta öğretici/eğitici personel imkânlarından faydalanmak mümkün olmaktadır.

İşletmelerdeki mesleki eğitimin gündüz yapılması esastır. Ancak bu eğitim, sektörün ve program türünün özelliği ile iklim koşulları ve yılın belli zamanlarında çalışan işletmeler dikkate alınarak, il meslekî eğitim kurulunun kararı ile saat 24.00'ü geçmemek üzere gece de yapılabilir.

4.2.3 Eğitim programları

Meslekî ve teknik eğitim okulları; (1) Endüstriyel ve teknik alanlar, (2) Ticaret, turizm ve iletişimle ilgili alanlar, (3) Sosyal hizmetlerle ilgili alanlar ve (4) Din hizmetleri ile ilgili alanlara göre gruplandırılabilir. Her bir okul türünde belirli meslek alanlarına yönelik alanlar/programlar uygulanmaktadır. Ayrıca her bir alan farklı alt dallardan oluşmaktadır. Okulların sınıflandırılması da daha çok bu programların mesleki bakımdan ağırlığına göre yapılmaktadır. Örneğin, Ticaret Meslek Lisesi; bu okulda yalnızca muhasebe, bankacılık, sigortacılık gibi alanlar bulunmaktadır.

Mesleki ve teknik eğitim programlarının hazırlanma ve uygulanma ilkeleri genel ortaöğretimle benzerlik göstermektedir. Genel ve mesleki, eğitim programlarına ilişkin ayrıntılı bilgi için 4.1.3 alt bölümüne bakınız.

4.2.4 Değerlendirme, sınıf geçme ve belgelendirme

Mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında değerlendirme, sınıf geçme ve mezuniyet genel ortaöğretimle çok benzerdir. Ayrıntılar için bakınız 4.1.4.

4.2.5 Rehberlik ve danışma

Mesleki ve teknik ortaöğretimde danışma ve rehberlik hizmetleri genel ortaöğretimdekine benzer biçimde sunulmaktadır. Ayrıntılar için bakınız 4.1.5.

4.2.6 Öğretmenler ve eğitimler

Mesleki ortaöğretimde hizmet öncesi ve hizmet içi öğretmen eğitimi, öğretmenlerin sınıflarda görevlendirilmesi konularındaki uygulamalar genel ortaöğretimle aynıdır. Ayrıntılar için bakınız 4.1.5.

5. ORTAÖĞRETİM SONRASI YÜKSEKÖĞRETİM DÜZEYİNDE EĞİTİM

Türkiye'de bu statüde bir eğitim kademesi bulunmamaktadır.

6. YÜKSEKÖĞRETİM

Türkiye’de yükseköğretimin temel yasal çerçevesi Türkiye Cumhuriyeti Anayasa’nın 130. ve 131. maddeleri ve 2547 sayılı *Yükseköğretim Kanunu* ile belirlenmiştir. Yükseköğretim Kanununa göre ortaöğretime dayalı en az dört yarı yıl veya daha fazla süreli her kademedeki eğitimin tümü *yükseköğretim* olarak kabul edilmektedir. Türk yükseköğretim sistemi “üniversiteler” ve “yüksek teknoloji enstitüleri”nden oluşur (ISCED 5A-B, 6). Tüm yükseköğretim kurumları üniversiteler / yüksek teknoloji enstitülerine bağlıdır. Bunun tek istisnası, üniversite dışı yükseköğretim kurumu olarak nitelendirilebilecek “vakıf meslek yüksek okulları”dır (ISCED 5B). Halihazırda 8 vakıf meslek yüksek okulu bulunmaktadır.

Üniversiteler/yüksek teknoloji enstitüleri; ön lisans derecesine götüren tamamen mesleki eğitim içerikli iki yıl süreli meslek yüksekokulları, lisans derecesine götüren dört yıl süreli fakülteler (fen, edebiyat, mühendislik vb.), beş-altı yıllık fakülteler (tıp ve diş hekimliği), mesleki eğitim ağırlıklı dört yıllık yüksekokullar ve yüksek lisans/doktora derecesi veren enstitülerden oluşmaktadır. Üniversiteler / yüksek teknoloji enstitüleri; yönetim ve finansman bakımından devlet üniversiteleri ve vakıf üniversiteleri olarak iki gruba ayrılabilir. Toplam yükseköğretim içinde vakıf yükseköğretim öğrencilerinin payı %8,3’dür. Yine, toplam öğrenci içinde lisansüstü öğrencilerin payı ise %5,7’dir.

6.1 Giriş koşulları

Genel olarak belirtmek gerekirse, her düzeydeki yükseköğretim programlarına giriş kendisinden önceki kademeyi bitirmiş olma ve giriş sınavlarında başarılı olma koşuluna bağlıdır. Yükseköğretim programları ve giriş koşulları iki grupta ele alınabilir: (1) Önlisans ve lisans programları ve (2) lisansüstü programlar.

6.1.1. Önlisans ve lisans programlarına giriş

Genel ilke olarak, bu grupta yer alan yükseköğretim programlarına giriş genel (akademik) ya da mesleki-teknik ortaöğretim okullarından birisinden mezun olma (lise diploması) ve merkezi düzeyde yapılan sınavlarda başarılı olma koşuluna bağlıdır. Özel yetenekle girilen programlar (resim, müzik, beden eğitimi vb.) istisna olmak üzere, yükseköğretim kurumlarının hem giriş koşullarını hem de kendi öğrencilerini seçme konusunda yetkileri yoktur. Her kademedeki yükseköğretim programlarının giriş koşulları ve süreci merkezi olarak Yükseköğretim Kanunu ve bu kanuna bağlı olarak Yükseköğretim Kurulu tarafından yapılan düzenlemelerle belirlenmektedir.

Genel olarak, önlisans ve lisans programlarına kabul, merkezi sınav sonuçları ve öğrencilerin ortaöğretim başarı puanlarına dayalı olarak yapılmaktadır. Giriş sınavları, seçme ve yerleştirme işlemleri *Yükseköğretim Kurulu’na (YÖK)* bağlı bir kuruluş olan *Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM)* tarafından yapılmaktadır. Giriş sınavlarına, *lise diplomasına* sahip olanlar ile liselerin son sınıf öğrencileri katılabilmektedir. Sınavlar çoktan seçmeli test biçiminde olup genel yeterlikleri ve alan bilgisini ölçmeye yöneliktir. Sınavlar beş temel alandaki (Türkçe, Sosyal Bilimler, Matematik, Fen bilimleri, Yabancı dil) sorulardan oluşur. Önlisans ve lisans programları için belirlenen taban puanlar ve üzerinde puan alan adaylar, programların özel koşullarını da dikkate alarak yerleştirme işlemi için başvurabilir. ÖSYM her adayı *merkezi sınav* puanlarına ve ortaöğretim başarı puanının birleştirilmesiyle hesaplanan yerleştirme puanına göre ilk tercihinden başlamak üzere başarı sıralamasına tabi tutar ve yerleştirir. Okul ve program türlerine göre ortaöğretim başarı puanlarının hesaplanmasında farklı katsayılar uygulanmaktadır. Bu sıralamaya göre adaylar kontenjan dahilinde bir yükseköğretim programına yerleştirilir. Ancak, bu genel durum mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarından mezun olan adaylar ve özel yetenek gerektiren lisans programlarına girmek isteyen adaylar bakımından bazı farklılıklar gösterir.

Yukarıda sunulan genel uygulamanın bir istisnası olarak; mesleki ve teknik ortaöğretim kurumlarından mezun olanlar, istedikleri takdirde, bitirdikleri programın devamı niteliğinde olan programların uygulandığı, meslek yüksekokullarına sınavsız olarak yerleştirilebilmektedirler.

Özel yetenek gerektiren spor, güzel sanatlar vb. alanlardaki programlara girmek isteyen adaylar ilgili üniversiteler tarafından yapılan uygulamalı özel yetenek sınavlarına katılmak durumundadırlar. Özel yetenek sınavlarına ve yerleştirme sürecine katılabilmek için adayların merkezi olarak yapılmış olan sınavlara katılmış ve özel yetenekle öğrenci alan programlar için belirlenen taban puan veya üzerinde bir puan almış olmaları önkoşuldur. Bu koşulu ve programların özel koşullarını (örneğin, spor bilimlerinde bedensel engelli olmamak gibi) yerine getiren adaylar ilgili yükseköğretim kurumuna başvurabilirler. Yükseköğretim kurumları YÖK'ün belirlediği ilkelere göre uygulamalı yetenek sınavları yaparak adayları başarı sırasına göre sıralarlar ve kontenjanlar dâhilinde yerleştirme yaparlar.

Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye'de *ön lisans* ve *lisans* programlarına kabul edilmeleriyle ilgili olarak iki kriterden birisi kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi; OSYM tarafından sadece yabancı uyruklu öğrenciler için yapılan *Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı (YÖS)*'nin sonuçları, ikincisi de uluslar arası düzeyde kabul görmüş sınavların (SAT 1, GCE-A level, ACT, ABITUR vb.) sonuçlarıdır. Bunlara ilişkin taban puanlar YÖK tarafından belirlenir.

6.1.2. Lisansüstü programlara giriş

Lisansüstü programlar (1) *yüksek lisans, doktora, sanatta yeterlik* programları ve (2) *tıpta ve dış hekimliğinde uzmanlık* eğitimi programları olmak üzere iki grupta ele alınabilir. Birinci grupta yer alan programlara her üniversite kendi düzenlediği sınavlarla öğrenci alırken, ikinci gruptaki programlara merkezi düzeydeki *Tıpta Uzmanlık Sınavı (TUS)* ve *Dış Hekimliği Uzmanlık Sınavı (DUS)* ile öğrenci alınmaktadır.

Birinci grupta yer alan *yüksek lisans, doktora, sanatta yeterlik* programlarına asgari giriş ve başarı koşulları, *Üniversitelerarası Kurul (ÜAK)* tarafından çıkarılan çerçeve yönetmelikle belirlenir. Bu yönetmelik ve ilgili yasal mevzuata dayalı olarak her üniversite kendi giriş koşullarını ve sürecini kendi senatosu tarafından çıkarılan *lisansüstü eğitim yönetmeliği* ile düzenler. Üniversiteler ve bölümler kendi senatolarının kararı ile ek koşullar belirleyebilir ve asgari koşulları yükseltebilirler. Bu nedenle lisansüstü programlara giriş koşulları üniversiteler arasında farklılık gösterebilmektedir.

Lisansüstü programlara giriş için tüm yükseköğretim kurumlarına genellenebilecek başvuru koşulları şöyle sıralanabilir: (1) *Yüksek lisans* programları için *lisans, doktora* programları için lisans (*birleştirilmiş doktora programları* için) veya *yüksek lisans* derecesine sahip olmak, (2) *Akademik Lisansüstü Eğitim Sınavı'ndan (ALES)*. öngörülen asgari puan veya daha üstünde bir puan almış olmak ve (3) Yabancı dil yeterliliğine sahip olmak (yabancı dil yeterliliği üniversitelerin yapacağı sınavlar ya da merkezi olarak yapılan sınavlarla belirlenmektedir). Bazı üniversiteler bazı programları için yabancı dil yeterliliği istemeyebilir ya da yabancı dil yeterliliğini başvuru koşulu olarak öngörmeyebilir ancak yabancı dilde yeterli olmayan adaylara giriş sınavında başarılı olmaları durumunda yabancı dilini geliştirmesi için programa başlamadan önce ek süre verebilir.

Giriş sınavlarında başarı genellikle şu bileşenlerin katkısıyla belirlenmektedir: (1) *Akademik Lisansüstü Eğitim Sınavı'nın (ALES)* belirlenen yüzdesi (ÜAK, ALES'in giriş puanına etkisinin %50'den az olamayacağını kararlaştırmıştır). (2) Adayın akademik ortalamasının öngörülen yüzdesi (akademik ortalamasının katkısı genellikle %20 olmaktadır). (3) İlgili bölümce yapılacak sınavın (sözlü sınav veya hem yazılı hem sözlü sınav) öngörülen yüzdesi (Bu sınavın katkısı genellikle %30 olmaktadır.). Üniversiteler isterlerse yalnızca ALES'e göre de lisansüstü programlara öğrenci alabilirler. Asgari başarı puanının ne olacağına her üniversite veya bölüm kendisi karar verebilir.

İkinci grupta yer alan tıpta uzmanlık programlarına yalnızca tıp fakültesi mezunları, Dış Hekimliği Uzmanlık programlarına dış hekimliği fakültelerinden mezun olanlar başvurabilmektedir. Bu programları tamamlayanlar "uzman doktor" unvanını alırlar. Bu unvan, doktora derecesine eşdeğerdir.

Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye’de *lisansüstü* programlara kabul edilmeleriyle ilgili olarak şu iki ölçütten birisi kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi; OSYM tarafından yapılan LES / ALES sonuçları, ikincisi de uluslar arası düzeyde kabul görmüş sınavların (GRE, GMAT vb.) sonuçlarıdır. Bunlara ilişkin taban puanlar *üniversite senatoları* tarafından belirlenir.

6.2 Öğrencilerin katkıları ve öğrencilere sağlanan finansal destekler

6.2.1. Öğrenim ücretleri

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nun 46. maddesi uyarınca yükseköğretim kurumlarında eğitim herkes için harca tabidir (cari hizmet maliyetlerine katılım). Yükseköğretim kurumlarında cari hizmet maliyetleri, öğrenci başına olmak üzere öğrenim dallarının nitelikleri ve süreleri ile yükseköğretim kurumlarının özellikleri göz önünde tutularak YÖK tarafından farklı miktarlarda belirlenir. Bu miktarın her yıl *Bakanlar Kurulunca* belirlenecek kısmı Devletçe karşılanır ve öğrenci adına ilgili yükseköğretim kurumu bütçesine ödenek olarak kaydolunur. Geri kalan kısmı öğrenci tarafından *öğrenim ücreti* olarak ödenir. Devletçe karşılanacak kısım cari hizmet maliyetlerinin yarısından az olamaz. Ayrıca öğrenimlerini normal süresi içinde tamamlayamayan öğrencilerin daha fazla ücret ödemesi öngörülmektedir.

İkinci öğretim programlarına devam eden öğrenciler daha yüksek öğrenim ücreti öderler. İkinci öğretime (akşam) kabul edilecek öğrencilerin ödeyecekleri öğrenim ücretleri, *normal* (gündüz) örgün öğretim için belirlenen cari hizmet maliyetlerinin yarısından az olamayacak şekilde belirlenir. *Lisansüstü* düzeydeki ikinci öğretime kabul edilecek öğrencilerin ödeyecekleri öğrenim ücretleri, maliyetler dikkate alınarak ilgili üniversite yönetim kurulunun önerisi üzerine YÖK tarafından belirlenmektedir. Öğrenciler belirtilen bu ücretler dışında herhangi bir şekilde kayıt, sınav vb. için ayrıca ücret ödemezler. Bir üniversitede araştırma görevlisi statüsünde çalışan lisansüstü öğrenciler istisna olmak üzere, tüm öğrenciler *öğrenim ücreti* ödemek durumundadırlar.

6.2.2. Burslar, krediler ve diğer destekler

Öğrencilere kamu ve özel kuruluşlar tarafından çeşitli biçimlerde finansal içerikli destekler sağlanmaktadır. Bu destekler burs, öğrenim kredisi, öğrenim harcı kredisi (katkı payı kredisi), barınma ve beslenmeye destek sağlanması ya da bazı hizmetlerin sübvansede edilerek maliyetlerinin azaltılması biçiminde olmaktadır. Öğrencilere sağlanacak kamusal destekleri belirleme, düzenleme, sürdürme ve geri ödeme işlemleri *Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu’nca (YURT-KUR)* yapılmaktadır.

Burs, yurt içinde yüksek öğrenim gören başarılı ve ihtiyaç sahibi (öğrencinin ailesinin geliri ve varlıklarına dayalı olarak belirlenir) öğrencilere öğrenimleri süresince yaşam giderlerini karşılamak amacıyla karşılıksız ve doğrudan verilen paradır. Burslar lisansüstü öğretim dahil her kademe ve düzeydeki programlara devam eden öğrencilere kamu ya da özel üniversite öğrencisi olma ayrımı yapılmaksızın verilebilmektedir. Öğrenciye; öğrencilik halinin devam etmesi ve burs almasına engel bir durumunun olmaması koşuluyla, öğrenim gördüğü öğretim kurumunun normal öğrenim süresi kadar burs verilir. 2009 yılında 191.798 öğrenci bur hizmetinden yararlanmaktadır..

Öğrenim kredisi, önlisans programı öğrencilerinden doktora programı öğrencilerine kadar, her kademedeki öğrencinin yaşam giderlerinin karşılanmasına destek sağlamak amacıyla YURT-KUR tarafından sağlanan “geri ödemeli” parasal destektir. 2009 yılı itibarıyla, gündüz programlarına devam eden 625.904 öğrenciye öğrenim kredisi sağlanmaktadır.

Öğrenim harcı kredisi; öğrencilerin talebi üzerine YURT-KUR tarafından, öğrenim ücretinin öğrenci adına borç kaydedilerek ilgili yükseköğrenim kurumuna ödenmesi ile sağlanan destektir. İkinci öğretim öğrencilerine, yüksek lisans ve doktora öğrencilerine ve özel üniversitelerde öğrenim gören öğrencilere bu kredi verilmez. 2009 yılı itibarıyla 483.993 öğrenciye öğrenim harcı kredisi sağlanmaktadır.

Öğrenim kredisi ve öğrenim harcı kredisi için başvuran öğrenci sayısının ayrılan fondan fazla olması durumunda, kredi verilecek öğrenciler gelir ve ihtiyaç düzeylerine ilişkin değerlendirme yapılarak belirlenir. Öğrenciler aldıkları kredileri yasal faizleriyle (toptan eşya fiyat endeksindeki artışlar uygulanarak hesaplanır) birlikte normal öğrenim süresinin bitiminden itibaren iki yıl sonra başlamak üzere, kredi aldığı sürenin yarısı kadar sürede öder.

Öğrenim gördüğü okulun bulunduğu yer ailesinin oturduğu yerden başka yer olan yükseköğretim öğrencilerinden gereksinim duyanlara YURT-KUR'a bağlı yurtlarda ve bazı üniversitelerin kendi yurtlarında kontenjanlar dahilinde barınma ve beslenme desteği sağlanmaktadır. Bu destekler öğrencilere maliyetinin altında, sübvansede edilerek ucuzlatılmış barınma ve beslenme desteği şeklinde olmaktadır. Ayrıca, bazı özel üniversiteler kendilerini tercih eden başarılı öğrencilerden kendilerinin belirledikleri sayıda öğrencinin, beslenme, barınma ve öğrenim ücretlerini ve yaşam giderlerini karşılamaktadırlar.

Tüm devlet yükseköğretim kurumlarında öğrencilere yönelik sübvansede edilmiş öğle yemeği sunulmaktadır. Ayrıca, herhangi bir sosyal güvenlik veya sigorta kapsamında olmayan öğrencilere *Öğrenci Sağlık Merkezlerinde* ücretsiz sağlık ve psikolojik danışma hizmetleri sunulmaktadır.

Sözü edilen destekler dışında, tüm öğrencilere verilen özel kimlik kartlarıyla, kent içi kamusal ulaşım araçlarında, tiyatrolarda, sinemalarda, müzelerde ve bazı diğer sanatsal etkinliklerden yararlanmada öğrencilere indirim sağlanmaktadır.

Öğrenci ailelerine herhangi bir şekilde finansal destek sağlanmamaktadır.

6.3 Akademik yılın düzenlenmesi

Yükseköğretim kurumlarında tıp ve diş hekimliği fakülteleri ile yabancı dil hazırlık sınıfları dışında genel olarak akademik yıl yarıyıl (sömestr) esasına göre düzenlenmektedir. Bu fakültelerde ise akademik yıl, yıl esasına göre düzenlenmektedir. Bir akademik yıl üç yarıyıldan oluşmaktadır: *Güz*, *bahar* ve *yaz*. Dersler güz ve bahar dönemlerine göre yapılandırılmaktadır. Yaz dönemi için belirlenmiş dersler yoktur. Bölümler ve öğretim elemanları güz ya da bahar dönemlerinde açılan derslerden bazılarını yaz döneminde de açabilirler. Yaz dönemi daha çok öğrencilerin başarısız oldukları dersleri tamamlayarak yıl kaybetmelerini önleme ve isteyen öğrencilerin daha erken bitirmelerini olanaklı kılma amacına yönelik bir düzenlemedir. Bir yarıyıl 14-16 hafta ve 2 haftalık genel sınav döneminden oluşur. Akademik takvimin yıl esasına göre düzenlendiği fakültelerde genel sınavlar yıl sonunda yapılır. Ayrıca bu fakültelerde genel sınavlarda başarılı olamayanlar için *bütünleme sınavı* dönemi vardır. Dönemlerin başlama zamanları üniversiteler arasında farklılık göstermekle birlikte, genellikle güz yarıyılı Eylül ayının son haftasında başlayıp Ocak ayı sonunda, *bahar yarıyılı* Şubat ayının ikinci haftasında başlayıp Haziran ayının ikinci haftasının sonunda, *yaz yarıyılı* Temmuz ayının ilk haftasında başlayıp Ağustos ayının sonunda biter. Güz ve bahar yarıyılları arasında iki haftalık yarıyıl tatili olmaktadır. Yaz yarıyılında ders almayan öğrenciler için yaz tatili yaklaşık üç ay iken, ders alanlar için bu süre yaklaşık bir ay olmaktadır. Ayrıca, bazı dini ve milli günlerde kısa süreli tatiller olmaktadır. Her üniversite kendi akademik takvimini belirleme konusunda yetkilidir.

Dersler "normal/gündüz" ve "ikinci" öğretim nedeniyle akşamları yapılabilmektedir. Gündüz programları sabah 8.30 ile 18.00 saatleri arasında, akşam dersleri genellikle 16.00 ile 22.00 saatleri arasındadır. Zorunlu durumlarda hafta sonlarında (Cumartesi ve Pazar günleri) ders ve sınav yapılabilmektedir.

6.4 Değerlendirme, sınıf geçme ve belgelendirme

Türkiye'de yükseköğretim kurumları kendi diploma ve/veya derecelerini vermeye yetkilidirler. Bu bağlamda, her üniversite eğitim, öğretim ve değerlendirme süreçlerini, ilke ve kurallarını çıkaracağı öğretim ve sınav yönetmeliği ile düzenler. Değerlendirmeler tıp ve diş hekimliği fakülteleri ile hazırlık sınıfları dışındaki fakülte ve yüksekokullarda genellikle ders ve yarıyıl esasına göre yapılır. Bu fakültelerde ise değerlendirme komite (birleşik-modüller) ve yıl esasına göre yapılır. Önlisans ve lisans

programında genellikle derslerle ilgili kuramsal ve uygulamalı çalışmalar değerlendirilirken, lisansüstü programlarda bunlara ek olarak tez ve yeterlik sınavıyla ilgili değerlendirmeler de eklenmektedir.

Ders değerlendirmeleri temel olarak sınavlar aracılığı ile yapılır. Genel olarak değerlendirmeye yönelik üç sınav türünden söz edilebilir: Arasınavlar, genel sınavlar ve bütünleme sınavları. Bu sınavlar yazılı, sözlü veya hem yazılı hem sözlü ve/veya uygulamalı olarak yapılabilir. Ders kapsamındaki projeler, ödevler, sunular, laboratuvar, atölye ve benzeri çalışmalar sınav yerine geçebilir. Bu sınavların başarı notuna etkisi ve alınması gereken asgari notların alt sınırları yönetmelikle belirlenir.

Bir öğrencinin ders ya da sınıf başarısı, başarı notuyla belirlenir. Ders başarı notu, öğrencinin yarıyıl/yıl içinde gösterdiği başarı (ara sınavlar, ödevler, uygulamalı çalışmalar vb.) ve genel sınav/ bütünleme sınavının birlikte değerlendirilmesiyle elde edilir. Bu sınavların başarı notuna etkisi, her üniversitenin kendisi tarafından çıkarılan yönetmeliklerle belirlendiğinden üniversiteler arasında farklılıklar vardır.

Yükseköğretim kurumlarında daha önceki öğrenme deneyimleri (iş, toplum hizmetleri vb.) herhangi bir biçimde değerlendirilmemektedir.

Üniversiteler tarafından verilen diplomalar / dereceler ve bunların süreleri şöyledir:

Meslek Yüksek Okulu Diploması: Bir meslek yüksekokulu programının mezuniyet için öngördüğü koşulları sağlayan öğrencilere "Meslek Yüksek Okulu / Önlisans Diploması" verilir. Normal öğretim süresi 2 yıldır (ya da 4 yarıyıl).

Ön Lisans Diploması: Bir lisans programının en az ilk dört yarıyılının bütün derslerinden başarılı olanlara, istekleri halinde önlisans diploması verilebilir

Lisans Derecesi: Bir fakülte veya yüksekokulun, 4 yıllık (veya 8 yarıyıllık) programının mezuniyet için öngördüğü kredileri sağlayan öğrenciler "Lisans Derecesi" almaya hak kazanırlar.

Tıp ve Diş Hekimliği Diploması: Tıp Fakültelerini bitiren (normal öğretim süresi 6 yıl) öğrencilere "Tıp Doktorluğu", Diş Hekimliği Fakültelerini (normal öğretim süresi 5 yıl) bitiren öğrencilere de "diş hekimliği" diploması verilir.

Yüksek lisans derecesi: Lisans diplomasına dayalı olan yüksek lisans programını (normal süre 4 yarıyıl) bitirenlere "yüksek lisans" derecesi verilir. Ayrıca eğitim fakültelerinin 5 yıllık (10 yarıyıllık) programlarını bitirenlere "yüksek lisans" derecesi verilir.

Doktora Derecesi: Lisansüstü eğitim yapan enstitülerin doktora programlarını başarıyla tamamlayan ve mezuniyet koşullarını yerine getiren öğrencilere "Doktora Derecesi" verilir. Bu programların sanat alanlarından mezun olanlara "Sanatta Yeterlik Diploması" verilir. Tıpta ve diş hekimliğinde uzmanlık eğitimini tamamlayanlara ise ilgili alana ait "Uzmanlık Diploması" verilir.

Yukarıda belirtilen dereceler diplomayla belgelendirilir. Bu diplomaların sağladığı haklar yasal ve yönetsel metinlerle belirlenmektedir.

6.5 Rehberlik ve danışma

Yükseköğretim kurumlarında öğrencilere sunulan danışmanlık hizmetleri akademik ve mesleki olmak üzere iki grupta ele alınabilir. Lisans ve önlisans programlarına kayıt yaptıran öğrenciler için sınıf ya da şube düzeyinde bir danışman görevlendirilir. Akademik danışmanlar öğrencilerin ders alma, ders bırakma, seçmeli derslere yönlendirilmesi, eğitim etkinlikleri gibi akademik konularda yardım ve rehberlik sağlarlar. Bu danışmanlar ayrıca öğrencilere kredi, burs, barınma vb konularda da yardım ve rehberlik sağlarlar. Lisansüstü öğrencilere de programlarına kayıt yaptırdıktan sonra bir ders danışmanı, tezli programlarda teze geçmeden önce bir tez danışmanı atanır.

Mesleki danışmanlık hizmetlerinin sağlanması yasal zorunluluk olmasına karşın, tüm yükseköğretim kurumlarına genellenebilecek bir yapılanma söz konusu değildir. Yükseköğretim Kanunu yükseköğretim kurumlarının, özel ve kamu kuruluşları ile işbirliği yaparak mezunlarına iş bulma

konusunda yardımcı olmalarını öngörmektedir (Madde 47). Bazı yükseköğretim kurumlarında bu hizmetleri sağlamak amacıyla Kariyer Danışmanlık Merkezleri kurulmuştur. Bu merkezler aracılığıyla ya da çeşitli birimlerce öğrencilere yönelik mesleki tanıtım toplantıları yapılmakta, özel sektör kuruluşlarının temsilcilerinin bu etkinliklere katılımı sağlanmaktadır. Bu yolla öğrenciler ve işveren kuruluşları bir araya getirilmeye çalışılmaktadır.

Öğrencilerin mesleklerini daha iyi tanımaları, istihdam olanaklarını öğrenmeleri, işverenlerle etkileşim içine girebilmeleri daha çok programların gereği olan staj uygulamaları ile gerçekleşmektedir. İşyerinde eğitim ve staj uygulamaları lisans ve önlisans programlarında yaygın biçimde yapılmaktadır. Birçok programda alanına göre bu uygulama bir zorunluluktur.

6.6 Öğretim elemanları

Öğretim elemanları üç grupta ele alınmaktadır:

- Öğretim üyeleri: Yardımcı doçentler, doçentler ve profesörler.
- Öğretim Görevlileri ve Okutmanlar
- Öğretim yardımcıları: Araştırma görevlileri, uzmanlar.

Öğretim üyeleri (Yardımcı doçent, doçent ve profesörler) doktoralı öğretim elemanlarıdır. Öğretim üyeleri dışındaki öğretim elemanlığına atanabilmek için en az lisans derecesine sahip olmak gerekir.

Profesörler ve doçentler sürekli statüde atanabilen öğretim elemanlarıdır. Tam zamanlı veya yarı zamanlı statüde olabilirler. Buna karşılık, yardımcı doçent, öğretim görevlisi, araştırma görevlisi ve diğer öğretim elemanları sözleşmeli statüde ve belirli sürelerle atanırlar.

Tüm öğretim elemanları devlet memuru statüsüne ve haklarına sahiptirler. Öğretim elemanlarının atanma koşulları *Yükseköğretim Kanunu* ile belirlenmiştir.

Hizmet-içi eğitim öğretim elemanları için genel olarak zorunlu değildir. Ancak üniversiteler atama ve yükseltmelerde bazı hizmet-içi eğitim etkinliklerine katılmayı zorunlu kılabilir (Örneğin; eğitimcilik eğitimi, bilgisayar vb.).

7. SÜREKLİ EĞİTİM VE YETİŞTİRME

Yetişkinlere yönelik sürekli eğitim ve yetiştirme hizmetleri mesleki ve kendini gerçekleştirme amaçlı olup örgün ve yaygın, kamu ve özel eğitim kurumları tarafından yerine getirilir. Kendini geliştirme amaçlı kurslara kendi ilgi ve istekleri doğrultusunda her yaş ve eğitim düzeyinden bireyler katılabilirler. Mesleki eğitim istihdamı geliştirmeye yönelik olup, bu eğitimin işyerleriyle (endüstriyle) birlikte yürütülmesi esastır. Mesleki eğitim, ilköğretim mezunu gençlere yönelik olup, çıraklık, kalfalık ve ustalık eğitimi ve kısa süreli meslek kursları aracılığı ile gerçekleştirilir.

Örgün eğitim kurumları dışında düzenlenen sürekli eğitim faaliyetleri büyük ölçüde ülke genelindeki Halk Eğitimi Merkezleri (HEM)'nde yerine getirilmektedir. Halk Eğitim Merkezleri yaygın eğitim faaliyetlerini; okuma-yazma kursları, meslek kursları ve sosyal-kültürel kurslar aracılığı ile gerçekleştirir. Bunların dışında zamanında örgün eğitim kurumlarından yararlanamayanlar için meslek edinme, ilköğretimi tamamlama ve üst öğrenime devam edebilmeye yönelik uzaktan eğitim kurumları mevcuttur. 2008-2009 eğitim yılı itibarıyla düzenlenen kurslara katılan kursiyer sayısı 7.062.429 (bu sayının 3.725.436'nı erkek katılımcılar oluştururken, 3.336.993 kadın katılımcılar oluşturmuştur) olmuştur.

Türkiye'deki örgün ve yaygın mesleki eğitim uygulamaları 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu yasa ile; çıraklık eğitimi yeniden düzenlenmiş, ikili mesleki eğitim uygulaması (okul ve işletmelerde meslek eğitimi) getirilmiş ve örgün eğitim dışında kalmış gençleri istihdama hazırlamaya yönelik yaygın mesleki eğitim kursları (meslek kazandırıcı kurslar) yasa kapsamına alınmıştır.

Yaygın eğitimin amaçları; okuma-yazma bilmeyen yetişkinlere okuma-yazma öğretmek, ulusal bütünlüğü sağlayıcı ve demokrasiyi güçlendirici çalışmalar yapmak, işsiz ya da meslek değiştirmek isteyenlerin becerilerini geliştirmek, kırsal kesimden göç edenlerin kent kültürüne uyumlarını sağlamak, bireylerin serbest zamanlarını değerlendirilmesidir.

Yaygın eğitimle ilgili temel ilkeler ise şunlardır: herkese açıklık, ihtiyaca uygunluk, yaşam boyu öğrenme, süreklilik, yenilik ve gelişmeye açıklık, her yerde eğitim, yatay ve dikey geçişlere açıklık, paydaşların karar sürecine katılımı, mesleki ve teknik eğitimde bütünlük (örgün, yaygın ve çıraklık) olarak belirtilebilir.

Yaygın eğitimin hedef kitlesi, çocuk, genç ve yetişkin tüm vatandaşlardır. Bunlar, örgün eğitim hizmetlerinden hiç yararlanmamış, hali hazırda öğrenci veya herhangi bir eğitim kademesinden mezun durumunda, bir işte çalışıyor ya da işsiz olabilirler. Türkiye'de yetişkinlere yönelik sürekli eğitim hizmetleri, dünyadaki gelişmelere paralel olarak "yaşam boyu öğrenme" anlayışında ele alınmakta ve sürekli olarak yeni düzenlemelere gidilmektedir. Bu düzenlemelerin özünde; sürekli mesleki eğitim, meslek standartlarının oluşturulması, örgün ve yaygın mesleki eğitim hizmetlerinin bütünlleştirilmesi, gerek genel ve mesleki eğitim gerekse örgün ve yaygın mesleki eğitim programları arasında yatay ve dikey geçişlere fırsat veren esnek yapılar ve modüler programlar ile işletmelerin (endüstrinin) de bir eğitim kurumu olarak görülmesi yatmaktadır.

Hayat boyu öğrenmeye katılım oranları, kadınlarda %2.6, erkeklerde %1.4'tür (YPK, 2009).

7.1 Siyasal ve yasal çerçeve

Yaygın eğitim; okul dışında bulunan her yaşta -genç ve yetişkinler- bireylerin sürekli eğitim gereksinimlerini karşılamaya yönelik örgütlenme ve etkinlikleri içerir. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun temel ilkeleri arasında; "eğitimde süreklilik" ve "her yerde eğitim" ilkeleri de yer almaktadır (Madde 9 ve 19).

Bireylerin eğitim hakkı Anayasa (1982) ile garanti altına alınmıştır. TC Anayasası'nın 42. maddesinde "kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz." denilmektedir. Bu nedenle Türkiye'de

yetişkin eğitimi bireyler bakımından bir hak, devletin ise temel görevidir. Devlet bu görevini; yaygın eğitim kurumları açmak ve her yaştaki yetişkinlere yönelik programlar (genel ve mesleki) düzenlemek veya diğer kamu ve özel kurumlarla işbirliği halinde kurslar düzenleyerek yerine getirmeye çalışmaktadır.

İşverenler bakımından ise; 20 ve daha fazla işçi çalıştıran işyerlerinin, ya işletmelerde meslek eğitimi yaptırma (beceri eğitimi) veya mesleki eğitime mali katkıda bulunma biçiminde yükümlülükleri bulunmaktadır. Ayrıca, 50 ve daha fazla işçi çalıştıran işyerleri, personelinin gelişimini sağlamak için işyerinde kurs açmak veya personelinin başka kurslara katılımını sağlamakla sorumludurlar.

Türkiye’de mesleki ve teknik eğitim programlarının uygulandığı her tür ve düzeydeki örgün, yaygın ve çıraklık eğitimi programlarına ilişkin temel politika organı *Mesleki Eğitim Kurulu*’dur. Bu Kurul, Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı’nın başkanlığında, çeşitli kamu kurumları, meslek kuruluşları, işçi ve işveren sendikaları temsilcilerinden oluşur. Bu Kurulda, yaygın mesleki eğitimle ilgili tüm taraflar da karar süreci içinde yer alırlar. Ayrıca, yaygın eğitimle ilgili tüm taraflar, Milli Eğitim Şuralarına da katılarak, kurumlarının görüşlerini ortaya koymakta ve karar sürecini etkilemektedirler. Ayrıca, işveren kuruluşları, işçi sendikaları, meslek kuruluşları, sivil toplum örgütleri vb. kurumlar; yetişkin eğitimiyle ilgili raporlar ve toplantılar yoluyla politika geliştirme üzerinde etkili olmaktadır.

Türkiye’deki yetişkin eğitimi faaliyetleri, birden çok düzenlemeyle yürütülmektedir. Bu bağlamda; yetişkin eğitime yönelik beş temel yasa ve bunlarla ilgili üç ana yönetmelikten söz edilebilir. Bunlar:

Milli Eğitim Temel Kanunu No. 1739 yaygın eğitimin Türk eğitim sistemi içindeki yerini, kapsamını, amacını ve diğer kurumlarla işbirliği ve eşgüdüm konularını düzenlemektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun No. 3797: Yaygın eğitimden (aynı zamanda yetişkin eğitiminden) sorumlu kuruluşu (*Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü*) ve bu kuruluşun görevlerini tanımlamaktadır.

Mesleki Eğitim Kanunu No. 3308 her tür ve düzeydeki (örgün, yaygın, çıraklık eğitimi) mesleki eğitimi kapsayan temel yasadır. Yetişkinlerin mesleki eğitimiyle ilgili konuları da içermektedir (kalfa ve ustaların eğitimi, mesleki eğitimin planlanması, mesleki eğitimle ilgili taraflar, özel sektörün mesleki eğitim sorumlulukları, mesleki eğitimin finansmanı vb.).

Zorunlu İlköğretim Çağı Dışında Kalmış Okuma-Yazma Bilmeyen Vatandaşların Okur-yazar Duruma Getirilmesi Hakkında Kanun No. 2841 okur-yazar olmayan yetişkin yurttaşların okur-yazar kılınması ve ilköğretim diploması almalarının sağlanmasıyla ilgili konuları düzenlemektedir.

Mesleki Yeterlilik Kurumu Kanunu No. 5544: 2006 yılında çıkarılan bu yasa ile Türkiye’de eğitim, meslek standartları ve belgelendirme konuları yeni bir boyut kazanmıştır. Bu gelişme, yaygın eğitim faaliyetlerine ilişkin düzenlemelere de (programlar, yeterlikler, meslek standartları, belgeler vb.) yön verecektir.

MEB Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği (2006): Sadece yaygın eğitimle ilgili konuları düzenleyen temel dokümandır. Esas olarak HEM’lerin düzenleyeceği programları kapsamaktadır.

Mesleki ve Teknik Eğitim Yönetmeliği (2002): Örgün mesleki eğitim ve çıraklık eğitimiyle bir bütünlük içinde yaygın mesleki ve teknik eğitimle ilgili düzenlemeleri de içermektedir (öğretim programları ve amaçları, değerlendirme, belgeler vb.).

Kamu Kurum ve Kuruluşları, Belediyeler, Vakıflar... Yaygın Eğitim Amaçlı Kurslar Yönergesi (2006): MEB dışındaki kamu kurumları, belediyeler, vakıflar, dernekler, meslek odaları vb. kurumlar tarafından yetişkinlere yönelik olarak ücretsiz düzenlenecek yaygın eğitim programlarıyla ilgili konuları içermektedir. Bu programlar da MEB denetimindedir.

Bu yasal düzenlemelerin dışında; özel öğretim kurumlarını ele alan *Özel Öğretim Kurumları Kanunu (2007)* bulunmaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013); eğitim sisteminin, yaşam boyu eğitim yaklaşımıyla ele alınmasını ve e-öğrenme dâhil, yaygın eğitim olanaklarının geliştirilmesini öngörmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planına paralel olarak MEB de orta ve uzun vadeli hedef ve stratejileri arasında, “toplumda yaşam boyu öğrenme anlayışının benimsenmesini esas alan her türlü yaygın eğitim olanağının desteklenerek geliştirilmesine” yer vermiştir.

Bu politika ve stratejilerin hayata geçirilmesi doğrultusunda 2009 yılında «Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Stratejisi Eylem Planı» yürürlüğe konulmuştur

7.2 Örgüt ve yönetim/ilgili kuruluşlar

Yaygın eğitim; çeşitli kurumları ve çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Bununla birlikte, örgün eğitimde olduğu gibi yaygın eğitimde de asıl sorumlu kurum ve en büyük hizmet sağlayıcısı MEB'dir. MEB bu görevini *Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü* eliyle yerine getirmektedir. Örgün eğitim kurumları dışında düzenlenen sürekli eğitim faaliyetleri büyük ölçüde bu genel müdürlüğe bağlı ülke genelindeki Halk Eğitimi Merkezleri (HEM)'nde yerine getirilmektedir. Öte yandan, yukarıda da vurgulandığı gibi, Türkiye'de her düzeydeki mesleki ve teknik eğitimle ilgili temel politika organı *Mesleki Eğitim Kurulu*'dur. Bu Kurul, tüm paydaşların katılımıyla oluşmaktadır (*MEB, İçişleri Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Turizm Bakanlığı, DPT, TESK, TOBB*, işçi ve işveren sendikaları konfederasyonu, *Bankalar Birliği* vb. örgüt temsilcileri). Kurul, ulusal düzeyde mesleki ve teknik eğitimin (yaygın eğitim dahil) planlanması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi görevlerini üstlenmektedir. Kurulun görevleri arasında; mesleki eğitim ihtiyaçlarını saptamak, öğretim programlarının esasları ve süreler hakkında görüş bildirmek, sınav komisyonları ve sınavlarla ilgili yönetmelik tasarıları hazırlamak, MEB'e tavsiyelerde bulunmak vb. yer almaktadır.

Kurul, il düzeyinde de “*İl Mesleki Eğitim Kurulu*” olarak örgütlenmiştir. Kurulun kararları, MEB ve meslek kuruluşları (özellikle meslek odaları) tarafından yürütülmektedir.

İçerikle ilgili önceliklerin belirlenmesi, program geliştirme ve uygulama, öğretim yöntemlerine ilişkin önceliklerin düzenlenmesi, kalite standartları, denetim için araç geliştirme faaliyetleri, genellikle ilgili kurumların görüşleri alınarak MEB tarafından yapılmaktadır.

MEB; yaygın eğitim hizmeti sunan kurumlar arasında (kamu, özel, gönüllü vb.) koordinasyonu sağlayan örgüttür.

MEB dışındaki yaygın eğitimle ilişkili kurumlar ve bunların rolleri şöyle özetlenebilir:

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı; çalışanların mesleki eğitimlerini sağlayıcı tedbirler almakla görevlidir. Bir istihdam kurumu olarak *Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)*'un ana görevi, ulusal istihdam politikalarının oluşturulması, istihdamın korunması, geliştirilmesi ve işsizliğin önlenmesidir. Kurum bu bağlamda, vasıfsız işgücü için beceri kazandırma kursları açmak ve çalışanlar için mesleki eğitim ve işgücü uyum programları geliştirmek ve uygulamakla görevlidir. Türkiye'nin en büyük meslek kuruluşları arasında yer alan TOBB (*Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği*)'ne bağlı odaların görevleri arasında; kurslar açmak, açılmış kurslara yardımda bulunmak ve mesleki eğitimi geliştirme çabalarına destek vermek bulunmaktadır. Büyük işletmelerin kendi personelini geliştirmeye ilgili olarak; eğitim birimi kurma ve personelini geliştirme sorumlulukları vardır. Ayrıca özel sektör tarafından ücretli olarak sunulan öğretim hizmetleri vardır. Bu programlar da MEB'in denetiminde yürütülmektedir (Öğretim programlarının onaylanması, kabul koşulları, standartlar, süreler, belgeler vb.).

7.3 Finansman

Türkiye'de yaygın eğitimin finansmanının ana kaynağı kamu kaynaklarıdır. Bunlar; *hükümet bütçesinden* ve *il özel idare bütçesinden* yaygın eğitime ayrılan fonlardır. Bunun yanında; *döner sermaye* kapsamında yapılan kurslardan elde edilen gelirler (kursiyer ücretleri) ve gönüllü bağış ve yardımlar (nakdi veya ayni) vardır. Öte yandan; “*Çıraklık, Mesleki ve Teknik Eğitimi Geliştirme ve*

*Yaygınlaştırma Faaliyetlerinin Desteklenmesi'*ne ilişkin özel fondan, yaygın mesleki ve teknik eğitim de desteklenmektedir. Bu fonun kaynakları; MEB döner sermaye işletmelerinin karları, gönüllü bağış ve yardımlardır. Temel okuryazarlık kursları dışındaki eğitim hizmetleri için genellikle düşük de olsa bir ücret söz konusudur.

MEB dışındaki kamu kuruluşları, belediyeler, vakıflar, dernekler ve meslek odaları; halka açık ücretsiz kurslar düzenleyerek yaygın eğitime doğrudan destek sağlamaktadırlar.

İşletmeler ise; kendi personelinin eğitim giderlerini üstlenerek (kendi işyerinde veya başka kurumlardan hizmet satın alarak) veya yaygın eğitim için bağış yoluyla finansmana katkı sağlamaktadırlar.

Özel kurumlar tarafından sağlanan yaygın eğitim hizmetlerinin ücretleri katılımcılar tarafından karşılanır.

Türkiye'de bazı yaygın eğitim programlarından yararlananlara, dolaylı destek ve teşvik mekanizmaları da bulunmaktadır. Bunlar; sosyal güvenlik (emeklilik, sağlık vb.) giderlerinin karşılanması, paso verilmesi (indirimli ulaşım), bazı öğrencilere ücretsiz pansiyon (yatılı okuma) sağlanması, öğle yemeği verilmesi vb. Sosyal güvencesi bulunmayan kursiyerlerin sadece muayene giderleri kurum müdürlüklerince karşılanır.

7.4 Programlar ve eğitim sağlayıcılar

Yaygın eğitim programları, genel ve mesleki/teknik programlar olmak üzere iki ana bölümde düzenlenir;

Genel Eğitim Programları; tamamlama programları, sağlık, aile hayatı, anne çocuk eğitimi programları, vatandaşlık eğitimi programları, özdoym eğitimi programları ve toplumsal ve kırsal kalkınma programlarıdır.

Meslekî ve Teknik Eğitim Programları; Meslek kazandırma programları, temel beceri geliştirme programları ve teknoloji kullanım programları biçiminde gruplanmaktadır.

Meslek kazandırma kurslarının programları MEB tarafından, istihdama yönelik yaygın eğitim programları ise ilgili sektörlerle işbirliği içinde merkezler (HEM veya METEM) tarafından hazırlanır ve uygulanır.

Meslekî eğitim programlarının, ulusal meslek standartlarına uygun olarak modüler yapıda hazırlanması esastır.

Yaygın mesleki ve teknik öğretimin temel ilkelerinden birisi de "yaşam boyu öğrenim ve sürekli mesleki eğitimin bireylere benimsetilmesi"dir.

Yaygın mesleki eğitim etkinliklerinde kullanılan öğrenme ve öğretme yöntem ve teknikleri, etkinliğin niteliğine göre değişmekte, bu yüzden daha çok meslek dalına özgü öğretim yöntemleri kullanılmaktadır.

MEB, özel eğitime muhtaç kişileri iş hayatında geçerliliği olan görevlere hazırlayıcı özel meslek kursları düzenler. Kursların düzenlenmesinde ve uygulanmasında bu kişilerin ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri dikkate alınır. Engelli kişilere yönelik kurslarda kişilerin engel grupları dikkate alınmakta ve programlar ona göre hazırlanıp uygulanmaktadır.

Genel ilke olarak, yaygın eğitim hizmetlerinin yararlanmada gönüllük esastır. Bu nedenle herhangi bir gruba öncelik tanınmamakta, açılan kurslara yeterli talep oldukça kurslar açılmaya çalışılmaktadır.

Türkiye'de yaygın eğitim kurumlarına kayıt ve kabul işlemleri Mesleki Eğitim Kanunu, MEB Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği ve Mesleki ve Teknik Eğitim Yönetmeliği'nde belirtilen esaslara göre yürütülür. Kurslara kayıt kabul koşulları şunlardır:

- TC vatandaşı olmak. Ancak belirli koşuldaki yabancılar da (örneğin; ülkesi belli olmayan veya mülteci durumunda olan yabancılar, Türkiye’de çalışma izni verilen yabancılar ve bunların yakınları gibi) kurslara katılabilirler.
- Kursun özelliğine göre; belirli düzeyde öğrenim görmüş olmak veya iş deneyimi (Okuma-yazma kursları dışında, asgari ilköğretim mezunu olma koşulu aranır. Olgunlaşma enstitüsüne kabul için kız meslek lisesi veya pratik kız sanat okulu mezunu olmak gerekir).
- Yaygın mesleki ve teknik eğitim kurslarına katılım için zorunlu öğrenim çağı dışına çıkmış (14 yaşını doldurmuş olmak) olması gerekir.

Yabancı ülkelerden alınmış diploma, kurs bitirme belgesi, yetki belgesi, hizmet belgesi, sertifika ve benzeri belgeler, yaygın eğitim programlarına kabul sırasında değerlendirilir. Bu değerlendirme işlemleri *Talim ve Terbiye Kurulu’nun* görüşü alınmak suretiyle ilgili kurum tarafından yapılır.

Kurs merkezlerindeki etkinlikler, yılın on iki ayında sürdürülür. Etkinlikler, gerektiğinde hafta sonu tatillerinde de devam edebilir. Etkinlikler, il millî eğitim müdürlüğüne hazırlanan öğretim yılı çalışma takviminde belirtilir.

Öğretim programlarının süresi, kurs yeri ve kursiyerlerin durumları dikkate alınarak belirlenir. Günlük çalışma süresi tam gün tam yıl esasına göre sabah 07.00 ile akşam 24.00 saatleri arasında bölgesel istek ve ihtiyaçlara göre belirlenir ve mülkî amirin onayından sonra uygulanır. Bir ders saati süresi 40 dakikadır. Kursta blok ders yapılabilir. Blok ders süresi 80 dakikadır. Dinlenme süresi en az 5, en fazla 15 dakikadır.

Yaygın eğitime yönelik kurslar; HEM’ler, METEM’ler, işyerleri, kamu ve özel kuruluşlara ait yerler, örgün eğitim kurumları, hastaneler, ceza evleri ve uygun görülen diğer yerlerde yürütülür. Ayrıca, uzaktan eğitim yoluyla yapılır.

Türkiye’de uzaktan mesleki eğitim Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı *Meslekî ve Teknik Açık Öğretim Okulu ve Meslekî Açık Öğretim Lisesi* aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Bu kurumlar uzaktan öğretim teknolojilerini kullanarak öğretim verirler ve bu hizmeti merkezî sistemle yürütürler.

Bir yıldan kısa süreli kurslarda, uygulanan programın özelliğine göre başarı, ya bir bütün olarak ya da her dersin ayrı ayrı değerlendirilmesi ile belirlenir. Değerlendirme; yazılı, sözlü, uygulamalı sınavlar ve varsa ödev/projelere göre yapılır. Özel kurslarda, kurs programı sonunda, kursiyerlerin başarısını saptamak amacıyla kurumun bağlı bulunduğu il/ilçe millî eğitim müdürlüğüne kurs bitirme sınavı yapılır. Kurs bitirme sınavlarıyla ilgili esaslar; MEB tarafından kursun özelliğine göre belirlenir. Uzaktan eğitim veren kurumlarda ise ölçme ve değerlendirme işlemleri merkezi sınav yoluyla yapılır.

Yaygın eğitim kurslarını bitirenlere, programın özelliğine göre belge, sertifika veya benzeri belgeler verilir. Belge ve sertifikalar, merkezler tarafından verilir. Halen çalışmakta olan personele yönelik “Geliştirme ve Uyum Kursları”nı bitirenlere başarı belgesi verilir. Bu belgede, MEB ve İŞKUR temsilcilerinin imzası bulunur. Kurs sonucunda alınan belgeler, kalfalık ve ustalık eğitimine geçişte kredilendirilir.

Mesleki ve Teknik Eğitim Yönetmeliği ve Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri gereğince; Meslekî ve teknik orta öğretim programlarına denk bir yaygın meslekî ve teknik eğitim programının tüm modüllerini başarı ile bitirenlere meslekî eğitimi tamamlama belgesi (o alana / dala ait meslek lisesi diploması) verilir.

Mesleki ve teknik eğitimdeki program bütünlüğü ve devamlılığı içinde kazanılan belge ve sertifikalar, yatay ve dikey geçişlerde değerlendirilir.

7.5 Kalite güvencesi

Türkiye'deki yaygın eğitim sisteminde kalite güvencesi sağlamaya yönelik bağımsız bir kurum yoktur. Ancak, meslek standartları, öğretim programları ve süreleri, sınavlar, belgelendirme ve denetimle ilgili konuların tamamı MEB denetim ve gözetimindedir. Dolayısıyla, yaygın eğitim sisteminde kalite güvencesi sağlamaya yönelik bir dizi süreçten bahsedilebilir.

Öte yandan, 2006 yılında kurulan *Mesleki Yeterlilik Kurumu* ve *Türk Akreditasyon Kurumu*, yaygın eğitim programları için de bir kalite güvencesi kurumu olacaktır.

Yine, *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)*; kaliteli eğitim olanaklarının yaygınlaştırılması amacıyla eğitim kurumlarında kalite güvence sistemi kurulmasını, kalite standartlarının belirlenmesini ve performansa dayalı bir model oluşturulmasını öngörmektedir.

7.6 Rehberlik ve danışma

Yetişkin eğitimi hizmeti sunan kurumlarda, imkânların elverişli olması ya da gerek duyulması durumunda merkezler bünyesinde kursiyerler için psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri verilmektedir. *Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM)* ve öğretim kurumlarındaki rehberlik ve psikolojik danışma servisleri aracılığı ile yetişkinlere yönelik "özel eğitim" destek hizmetleri de sunulur.

Genel olarak herhangi bir gruba yönelik belirli amaçlar çerçevesinde yürütülen kurumlaşmış rehberlik ve danışmanlık hizmetleri sunulmamaktadır.

7.7 Öğretmenler ve eğitmenler

Esas olarak Türkiye'de yaygın eğitim programları için özel olarak doğrudan öğretmen yetiştirmeye yönelik programlar bulunmamaktadır. Öğretmen yetiştirme işlevini üniversitelere bağlı eğitim fakülteleri, mesleki eğitim fakülteleri ve teknik eğitim fakülteleri üstlenmiştir. Bu kurumlar lisans (4 yıl) düzeyinde diploma vermektedirler. Bunun dışında, "iş pedagojisi" kursu almış olmak kaydıyla, meslek yüksek okulu (2 yıl), genel lise ve meslek lisesi mezunlarının da yaygın eğitim programlarında eğitici olarak görevlendirilmesi mümkündür.

Yaygın mesleki ve teknik eğitimde de çıraklık eğitimine benzer biçimde, çeşitli statü, yeterlik ve eğitimsel niteliklere sahip yetiştiriciler görev almaktadır.

Türkiye'de her düzeyde öğretmen yetiştirilmesiyle ilgili öğretim programı ve standartlar MEB ve YÖK işbirliği içinde düzenlenmektedir.

KAYNAKÇA VE İLGİLİ WEB SİTELERİ

Kanunlar

İlköğretim ve Eğitim Kanunu No. 222 <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/24.html>

Mesleki Eğitim Kanunu No. 3308 <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/3.html>

Milli Eğitim Temel Kanunu No. 1739 <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>

Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun No. 3797
<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/73.html>

Yükseköğretim Kanunu No. 2547 <http://www.yok.gov.tr/content/view/435/183/lang,tr/>

Yönetmelikler

Mesleki ve Teknik Eğitim Yönetmeliği (2002) http://mevzuat.meb.gov.tr/html/24804_0.html

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/68.html>

Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26080_0.html

Kurumlar

Çıraklık ve Yaygın Eğitimi Genel Müdürlüğü <http://cygm.meb.gov.tr/>

Erkek Teknik Eğitimi Genel Müdürlüğü <http://etogm.meb.gov.tr/>

EURYDICE Türkiye Birimi <http://sgb.meb.gov.tr/eurydice/index.htm>

İlköğretim Genel Müdürlüğü <http://iogm.meb.gov.tr/>

Milli Eğitim Bakanlığı-MEB <http://www.meb.gov.tr>

Ortaöğretim Genel Müdürlüğü <http://ogm.meb.gov.tr/>

Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü <http://oogm.meb.gov.tr/>

Talim ve Terbiye Kurulu <http://ttkb.meb.gov.tr/>

Teftiş Kurulu Başkanlığı <http://tkb.meb.gov.tr/>

Ticaret ve Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü <http://ttogm.meb.gov.tr/>

Yükseköğretim Kurulu –YÖK <http://www.yok.gov.tr/>

Dokümanlar

TÜİK (2008). ADNKS Sonuçları. <http://www.tuik.gov.tr>

YPK (Yüksek Planlama Kurulu) (2009). Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi ve Türkiye Hayat Boyu Öğrenme Stratejisi Eylem Planı. 5 Haziran 2009 tarih ve 2009/21 Sayılı Karar.
<http://mesbil.meb.gov.tr/genel/hayat%20boyu%20%C3%B6%C4%9Frenme%20dokuman.pdf>